

FARKAS CSABA PHD

fcsaba55@gmail.com

tudományos munkatárs

(ELKH-PTE-ELTE Középkori magyar egyházi archontológia 1000–1387 kutatócsoport)

Család és politika az Anjou-korban: Lackfiak és Szécsiek (1308–1359)

Family and Policy in Angevin era:
Lackfi's and Szécsi's (1308–1359)

ABSTRACT

In this study I examine two families in the Angevin era between 1308 (Szécsi's first appearance in the elite) to 1359 (death of Lack from kindred Hermán). They had baronial dignities at royal court: Lackfi's were masters of horses (from 1326 until 1396), many members of the Szécsi family were the stewards under reign Charles I and Louis I of Hungary. I analysed these two families and I focused to the first and second generation. In the end we can see which were differences between them and their king's personal policy with elite. In the elite there was main changes between first years and the middle of the 14th century.

KEYWORDS

Lackfi, Szécsi, Charles I of Hungary, Louis I of Hungary, medieval elite, 14th century

DOI 10.14232/belv.2022.4.2

<https://doi.org/10.14232/belv.2022.4.2>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Farkas Csaba (2022): Család és politika az Anjou-korban: Lackfiak és Szécsiek (1308–1359).
Belvedere Meridionale vol. 34. no. 4. pp 18–45.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)
www.belvedere-meridionale.hu

Az Anjou-kori világi elit egy tucatnyi család, illetve annak egyes tagjaiból került ki. A szerencsések egy zárt körön belül, a királytól kapott tisztségekben váltották egymást és az uralkodó elképzelései mellett a rá gyakorolt befolyásuk mértékétől függött, kikből lettek bárók. Az elithez sorolható családok egy-egy tagja, mind I. Károly, majd I. (Nagy) Lajos az egyházi pályát választotta, legjobb esetben püspök, vagy érsek lett belőlük. Ezek a tendenciák illeszkedtek az Árpádok utolsó évszázadában tapasztaltakhoz.¹ Az előkelő, avagy arisztokrata családokból kikerülő főpapok kapcsolata, világi rokonaikkal szemben, a királyi hatalmuk túlerejét hangoztató Anjou-uralkodókkal merőben különbözött, hiszen ők halálukig tisztségben maradtak.² A legtöbben azonban a szó világi értelmében vett karriert futottak be.

Anjou Károly 1308-ra egyedül maradt a trónkövetelők közül, így lassan, de biztosan kialakíthatta saját, hozzá lojális körét, akikre támaszkodott is a tartományurak elleni harcokban. Ez a végtelenig hűséges kör adta a következő évtizedek hatalmi elitjét, melyet hagyományosan csak új arisztokráciának nevez a hagyományos magyar középkorkutatás. I. Károly első hívei közül többen már az utolsó Árpádok idején a politikai élet szereplői voltak. Többen közülük a király hívei maradtak,³ mások akarva-akaratlanul szembe kerültek vele. Nem szűkölködünk olyan személyekben sem, akik taktikai okokból, átmenetileg lettek az új uralkodó emberei.⁴

A fennálló politikai küzdőtér akkor változott meg, mikor az oligarchákat sorban maga alá gyűrő I. Károly új alapokra helyezte kormányzatát. Az Árpádoktól „örökölt” báróit sorban leváltotta és a korábbihoz képest új, ámde nagymúltú családokat („új arisztokrácia”) emelt maga mellé.⁵ Fokmérőjük a hűség, megbízhatóság és mindezeket túl az a szervezőkészség, mely mind a napi politikában, mind a hadszíntereken nélkülözhetetlen volt. Ezek a családok váltak az Anjou-monarchia motorjaivá: honorként kapott méltóságai az ország irányítóivá tették őket, hiszen az uralkodó formálisan a királyi tanács beleegyezésével gyakorolta hatalmát.⁶

¹ A teljesség igénye nélkül néhány példát hozhatunk. A Csákok közül ketten, Ugrin kalocsai (1219–41), míg az unokaöccse, szintén Ugrin, spalatói érsek lett: ZSOLDOS 2011. 84.; ENGEL 2001a. Csák nem 8. Újlaki ág. Rátót nb. Mátyás esztergomi érsek többek között Rátót nb. Domokossal, IV. Béla tárnokmesterével, valamint Rátót nb. Balduin pohárnokmesterrel állt rokonságban: ZSOLDOS 2011. 81. A nemzetség családfáján nem helyezhető el ld. ENGEL 2001a. Rátót nem 1. tábla: elágazás. Veszprémi püspök lett Héder nb. Henrik fiából, Péterből (1275–87): ENGEL 2001a. 101.

² RÁCZ 2020. 136. Bővebben: Uo. 137–162.

³ Bővebben ld. KRISTÓ 1999. 41–62. Ide sorolható Pok nb. Miklós erdélyi vajda és fiai, akik ispánok lettek mind I. Károly mind I. Lajos idején. Ld. FÜGEDI 1986. 232–233.

⁴ Legjobb példa erre Csák János, I. Károly országbírója, aki 1314-ben csatlakozott rokona, Csák Máté lázadásához. Ld. TÓTH 1999. 143–150. Hasonlóan I. Károly ellen fordultak Aba Amadé fiai, közülük is János, aki 1310-től fogva királyi lovászmester volt. A rozgonyi csata után a király hűségére tért, mi több a lázadó Lothárd-fiak (Borsa Kopasz szövetségesei) ellen őt és Debreceni Dózsát küldte I. Károly: DL 64 010. Ennek ellenére 1318 elején már újból hűtlenként említik: DL 1912.

⁵ FÜGEDI 1986. 230.

⁶ ENGEL 2003a. 105–106.; ENGEL 2001b. 122.

Többen közülük különös királyi kegyből, de évtizedeken keresztül egy-egy méltóság birtokosává váltak. I. Károly idején mind a három Druget nádor (Fülöp, János, Vilmos), mind Szécsényi Tamás erdélyi vajda, mind Ákos nembeli Mikcs szlavón bán hosszú ideig elmozdíthatatlan tagjai voltak a kormányszatnak, a politikai élet viszonyítási pontjainak számítottak.⁷ Hasonlóan hosszú ideig viselte tárnokmesteri méltóságát Nekcsei Demeter,⁸ de az első Anjou-házi uralkodó több országbíró szó szerint halálukig foglalkoztatott (Hermán nembeli Lampert, Köcski Sándor).⁹ Ugyancsak hosszú hivatalviselés mondható el a bárói hierarchia alján álló Lackfi István lovászmester, valamint Szécsi Dénes szörényi bán, asztalnokmester esetében.¹⁰ Ezzel el is érkeztünk vizsgálatunk egy-egy főszereplőjéhez és családjaihoz.

Mind a Lackfiak, mind a Szécsiek azon kevés családok közé tartoztak, akik hosszú évtizedeken keresztül, megszakítás nélkül az Anjouk bárói, aktív politikai szereplői maradtak. I. Károly belső harcaitól kezdve I. (Nagy) Lajos uralmának végéig. Ezt még az uralkodóváltás sem írta felül. Adja magát a kérdés, mi tette éppen őket ilyen nélkülözhetetlenné, mely mindkét Anjou-uralkodó kitüntetető figyelmét kiérdemelte?

Mikor a két család tagjait vizsgáltam, feltűnt, hogy egyes generációk hasonló ívet írnak le egymással. Adott egy „alapító”, aki megteremti fiai számára a nagy áttörést, majd van egy ún. második generáció, akik megerősítik pozícióikat és bárók maradnak,¹¹ biztosítva az utánuk következők szilárd helyzetét. A Szécsiek és Lackfiak esetében ezek a generációk nem párhuzamosan, nem egy időben tűnnek fel. A Szécsiek két generációja I. Károly uralkodásának éveire esik teljes egészében. A Lackfiaknál ez másként alakult. Lack és idősebb fia, István már az első Anjou-uralkodó idején feltűnik, de a második generáció nagy felívelése I. (Nagy) Lajos regnálásának első felére esik. Adja magát az az előfeltevés, miszerint ennek a két családnak az első két generációját vizsgálva, részben felfedhetőek az Anjouk személyi politikája. Azon belül is I. Károly uralkodásának második (a konszolidáció időszak), valamint a I. Lajos uralkodásának első fele. A családok harmadik generációja szintén az Anjou-kori hatalmi elit része volt és mivel 1342 után már feltűnnek a politikai életben a Szécsieknél, szerepeltetésüktől nem vonatkoztathattam el, habár jelentőségük, különösen a Lackfiak esetében, az idősebbhez képest háttérbe szorulásukat mutatja. Későbbi sorsukat, az I. Lajos uralkodásának második felében némileg módosuló elit miatt is, egy másik vizsgálatnak kell tisztáznia. Elemzésük így a két uralkodó személyi politikájának összehasonlító feltérképezésében nem lehetett vizsgálatom tárgya.

Az időhatárok a családalapítók miatt adottak voltak: a Szécsiek esetében Balog nembeli Miklós 1308-ban az ország előkelői között szerepelt, Hermán nembeli Lack halála (1359) szintén korszakhatárként jelölhető ki.¹²

⁷ ENGEL 1996. I. 2–3., 11., 16.; ENGEL 2001b. 124–125. Az I. Károly-kori új elitre vonatkozóan ld. ZSOLDOS 2020. 96–108.

⁸ ENGEL 1996. I. 36. Az 1338–42 közötti időszakban a tárnokmesterség üresedésben volt.

⁹ ENGEL 1996. I. 6–7. Etre még ld. FÜGEDI 1986. 243.

¹⁰ Lackfira és Szécsiekre ld. ENGEL 1996. I. 32., 40., 46.

¹¹ A generációváltások Nagy Lajos-kori kérdésére ld. CSUKOVITS 2020. 109–125.

¹² Lack egykori székelyispán 1359. évi haláláig terjesztettem ki a kutatást.

AZ ÚJ HATALMI ELIT ÉS LEHETŐSÉGEIK

A Lackfiak és a Szécsiek nem csupán tisztségviselésük, hanem politikai értelemben aktívnak (és passzívnak) mondható családtagjaikat tekintve is kitűnnek az 1308–1359 közötti időszakban. Ez különösen akkor válik feltűnővé, ha a kortárs bárói méltóságot viselt családjaival vetjük őket össze.¹³ 14 családot soroltam ide, olyanokat, akik közül legalább ketten vagy hárman tisztséget (minimum megyésispánságot) is viseltek. Ezen kívül Engel Pál genealógiai munkáját felhasználva sorra vettem azt, hogy közülük egy-egy család hány taggal rendelkezett az adott időszakban. Ez akkor jelentős, ha figyelembe vesszük hányan töltöttek be tisztséget közülük (aktív családtagok). Külön vettem számításba, hogy az adott családokból hányan voltak kerültek a bárók (őket az ispánok között nem tüntettem fel) és megyésispánok közé. Számításba vettem, hogy mennyien választották az egyházi pályát. Feltüntettem, hogy hányan tűnnek fel a királyi udvarban bármiféle tisztségben, megbízásban (apród, lovag, relator, stb.). Mindezeket és bővebb magyarázatokat az alábbi táblázatban összegeztem a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

Az elithez 14 családot számíthatunk az 1308–1359 közötti időszakban. Az időbeli eloszlás is fontos szempont volt, hiszen a vizsgált családok nagy része tisztségviselésük alapján nem töltötték ki az 1308 és 1359 közötti éveket. Igaz, ez a Szécsiekre is, akik hiába szerepelnek már 1308-ban az uralkodó környezetében, tisztséget csak 1318-tól kezdve viselnek. Hasonló mondható el a Lackfiakról, akik 1326-tól számíthatók ide.

Az elemzett ötven évben egyedül ez a két család volt képes arra, hogy annyi családtaggal rendelkezzen (minden második személy báró lett!), melyre az uralkodói hatalom biztosan támaszkodhatott. Feltűnő ezzel szemben Mikcs bán családjának kiterjedtsége és politikai hatalomból való kiszorulása 1342 után.

¹³ A vizsgálatba egyedül azokat a családokat vettem bele, akik egyrészt az új elit tagjainak számíthatók, másrészt azokat, melyek legalább 2–3 fő személyében tisztségviselőt (értem ezalatt azt, hogy legalább megyésispánt vagy bárót) adtak az Anjouknak. Részben már korábban végzett ilyen jellegű számításokat Fügedi Erik. Tíz klánt adott meg belső körbe tartozónak, ezek kivétel nélkül szerepelnek az én táblázatomban is. A Cudar és Kont rokonságot is beszámította. Ld. Fügedi 1986. 236., 238., 240., 242.

család	összes családtag ¹⁴	bároi tisztséget viselt	megyéspán	várnagy	egyházi pályára lépett	egyéb udvari tisztségek	tisztség nélküliek / nem ismert
Bebek ¹⁵	3 fő	-	2 fő	-	1 fő (prép.)	-	-
Cudar ¹⁶	8 fő	-	1 fő	-	1 fő (főesp.)	5 fő	1 fő
Druget ¹⁷	5 fő	4 fő	1 fő	-	-	-	-
Garai ¹⁸	4 fő	1 fő	2 fő	-	1 fő (püspök)	-	-
Gilétfi ¹⁹	6 fő	2 fő	3 fő	-	1 fő	-	-
Lackfi ²⁰	8 fő	4 fő	2 fő	-	1 fő (éresek)	1 fő	-
Losonci ²¹	12 fő	2 fő	-	1 fő	-	1 fő (udvar)	8 fő
Mikcs ²²	11 fő	1 fő	3 fő	-	-	3 fő	4 fő
Nagymartoni ²³	3 fő	1 fő	1 fő	-	-	1 fő (udvar)	-
Nekcsei ²⁴	5 fő	1 fő	-	1 fő	-	2 fő (udvar)	1
Ostfi ²⁵	6 fő	2 fő	1 fő	1 fő	-	-	2
Raholcai ²⁶	5 fő	4 fő	1 fő	-	-	-	-
Szécsényi ²⁷	6 fő	2 fő	-	-	1 fő (püspök)	-	3
Szécsi	14 fő	5 fő	2 fő	-	2 fő (püspök)	-	8

¹⁴ Összes tag alatt mindazon családtagot értem, akik a jelzett időszakon belül előfordultak, előfordulhattak. Ilyen megfontolásból azon személyeket is feltüntettem, akik ugyan 1358 előtt nem viseltek tisztséget, de számolnunk kell velük, mint a család tagjaival.

¹⁵ Három személyről vannak adataink: Benedek fia Domokos (1307–33), valamint fia Domokos (1333–74, esztergomi és egeri kanonok és esztergom-szenttamási prépost (1349), székesi prépost (1357), később csanádi (1360–73), választott kalocsai érsek (1367), majd erdélyi püspök (1373–74). Domokos másik fia, György (1330–90) udvari lovag, hevesi ispán és siroki várnagy (1346–50), makovicai várnagy (1347), lipóti ispán (1350–90), vizsgálatom időhatárán túl pedig még királynéi tárnokmester (1359–90), gömöri és turóci ispán. ENGEL 1996. II. 26.; ENGEL 2001a. Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki.

¹⁶ Mindannyian az udvarban tűnnek fel, mint Domokos (1304–48) fiai. Hárman udvari szolgálatot láttak el (György udvari apród: 1352; Mihály udvari ifjú, királynéi procurator: 1357–58; Miklós udvari ifjú: 1352–62). Péter hasonlóan indult (udvari apród: 1343–46 és ifjú: 1347–56), de sárosi (1353–56) és székesi ispán (1354–56) lett, várnagyi tisztséggel (Dédes, Diósgyőr: 1356–60). Bároi tisztségeket csak ezután nyert el (pohárnokmester, udvarmester, szlavón bán, országbíró, oroszországi vajda). Simon a vizsgált időszakban udvari apród (1352–53). Nem sokkal később tűnik fel István, aki 1360-ban udvari ifjú, valamint János, aki tárcafi főesperes ugyanekkor. Kettejük pályafutása ezután vette kezdetét. ENGEL 1996. II. 46.; ENGEL 2001a. Cudar (böcsi, ónodi) 2. tábla: Cudar.

¹⁷ 1342 után már csak Miklós viselt egyszer bároi méltóságot, János nem. Druget Fülöp, János és Vilmos nádorok, Miklós pohárnokmester, majd országbíró (1354–55), János úgypán (1356–61). ENGEL 1996. II. 66.; ENGEL 2001a. Druget 1. tábla: gerényi ág.

¹⁸ A Bánfi-ág őse Pál, 1310-ben pozsegi várnagy, bodrogi ispán és kőszegi várnagy (1316–28), ezután macsói bán (1320–28), miközben szerémi, valkói ispán is volt. Királynéi udvarbíró (1331–36), majd 1334-től királynéi tárnokmester (1354-ig), nem mellesleg 1352-ben Szatmár megye ispánja. 1353/54-ben hunyt el. Pál bán fia, István zalai ispán (1343–46), akit halála után Pál nevű fivére váltott ugyanitt (1349-ig). Másik fia, János pécsi kispripost (1345–46), kápolnaispán (1346–48), veszprémi prépost (1346), majd 1347-től veszprémi püspök 1357-ben bekövetkezett haláláig. ENGEL 1996. II. 80.; ENGEL 2001a. Dorozsma nem 2. tábla: Garai Bánfi.

- ¹⁹ Gilétnék két fia is tisztviselő lett. János még I. Károly idején bajmóci, privigyei várnagy, turóci ispán (1339–50) 1350-től kékeskői várnagy. Másik fia, Zsámboki Miklós 1336-tól tisztségviselő, több vár honorbirtokosa (Bajmóc, Privigyé: 1336), majd turóci ispán (1339–42). 1342-től 1356-os haláláig nádor, ezzel együtt több megye ispánja (Bihar, Trencsén, Hont, Nyitra, Nógrád, Fejér, Tolna) változó időkből. Fiai közül többen tisztségviselők. János lékai várnagy (1353), majd nógrádi ispán (1354–56), vizsgálatunk záróévében pedig székelyispán (1356–60). László 1351-től császári prépost, kápolnaispán, aztán 1358-tól veszprémi püspök, királynéi kancellár 1371/72-ben bekövetkezett haláláig. András 1356-tól nógrádi ispán. Domokos pedig 1350-től honti ispán, drégelyi várnagy. ENGEL 1996. II. 265.; ENGEL 2001a. Smaragdus nem 2. tábla: Gilétfi (Zsámboki); FÜGEDI 1986. 245.
- ²⁰ A családtagokról lentebb külön lesz szó. 1326-tól kezdődően folyamatosan bárói tisztséget visel a család egy vagy több tagja. 1356–76 között erdélyi vajdák is. FÜGEDI 1986. 244.
- ²¹ A Losonciak esetében a Bánfi-ágot és a Dezsőfi-ágot is egynek számítottam. Dezső (Dénes fia) kőszegi (1328), valamint sebesvári (1336) várnagy volt. Fivére István 1315-től tisztviselő: előbb székelyispán (1315), együtt bírja Vas és Sopron megyéket (1331–33), 1342–49 között szörényi bán, 1350-ben gimesi várnagy. A harmadik fivér, Tamás ugyanúgy székelyispán (1315–20), vasi ispán, sárvári várnagy (1328–29). Az ő fia, Tamás 1357-ben udvari lovag. A három fivérnek (Tamás, István, Dezső) összesen kilenc fiát ismerjük a korszakból, közülük nyolc ekkor nem viselt tisztséget. ENGEL 1996. II. 148.; ENGEL 2001a. Tomaj nem 2. tábla: Losonci. ill. ENGEL 2001a. Tomaj nem 6. tábla: Losonci Dezsőfi.
- ²² Mikcs szlavón bánon kívül további öt fia említhető. A legidősebb István, a prodavizi-ág őse, előbb udvari lovag, majd Vas-Sopron megyék ispánja (1344–46), melyhez még elnyerte Varasdöt (1345–46), 1351–58 között zalai, pozsegai, verőcei ispán, úgy, hogy 1352-ben újfent Varasd élén találjuk. Mikcs második fia, Ákos, aki a pölskei-ág őse, szintén udvari lovag, 1342-től bátyjával együtt áll Vas-Sopron, Varasd, valamint Pozsega megyék élén. A harmadik fivér, László 1342-ben udvari lovag. Loránd nem viselt tisztséget, Miklós öccsével együtt 1347-ben bírótársak. Meg kell említenünk, hogy Mikcs fivére, Elek ungi és zempléni comes, míg másik fivére, Nagy Ákos 1342-ig, annak három fiával egyetemben kimutathatóak, habár tisztséget esetükben sem említhetünk. ENGEL 1996. II. 162.; ENGEL 2001a. Ákos nem 4. Mikcs ága 1. tábla: Mikcsfi; FÜGEDI 1986. 244.
- ²³ Négy személy viselt tisztséget a családban. Mihály fia, András 1320-ban udvari ifjú. Simon, aki barsi ispán volt egy időben, két fia közül Lőrinc szintén udvari ifjú (1325), pankotai várnagy (1331), 1332–39 között zarándi ispán. Pál 1328-ban a király országbírója lett és maradt is az 1349-es haláláig. ENGEL 1996. II. 172–173.; ENGEL 2001a. Fraknoi (Nagymartoni, Gróf).
- ²⁴ A család Anjou-korban favorizált ága Sándortól származott, aki négy fiat hagyott hátra. Közülük Sándor körösszegi várnagy (1323-ig). Demeter 1316-tól 1338. évi haláláig tárnokmester, három megye ispánja (Trencsén, Bács, Bihar), több más tisztség mellett. László, aki titeli prépost volt, csak 1299-ig szerepel forrásokban. Miklós 1320-ig kimutatható, tisztség nem köthető hozzá. Fia és unokája is udvari lovag (Denk: 1349, Sándor: 1346-tól). ENGEL 1996. II. 174.; ENGEL 2001a. Aba nem 8. Lipóci ág 1. tábla: Nekcsei.
- ²⁵ Osl nb. Osl öt fia közül négy személyt találunk (ifjabb Osl csak 1307-ig szerepel). Péter 1351 körül hunyt el, tisztséget nem viselt. János 1333–45 között Varasd ispánja. Miklós előbb várnagy (Kórogy, 1321–39), 1335–39 között viszont macsói bán, csakúgy, mint Domokos, aki őt követően nyerte el a déli tartományt (1340–53), valamint az azzal járó öt megye kormányzását. Pályája elején veszprémi ispán (1330–42, 1345–53). Domokos fia, Miklós 1352-től ugróci várnagy. Az egykori bán másik fia, Demeter ugyan 1345-től szerepel a forrásokban, de tisztsége nem ismert. ENGEL 1996. II. 42., 179–180.; ENGEL 2001a. Osl nem 3. tábla: Ostfi (asszonyfalvi)
- ²⁶ Bárók közül többen képviselik a családot (Lőrinc fiai). Kont Miklós 1345–51 között pohárnokmester, ezzel együtt több megye ispánja (Bars, Sopron, Vas, Varasd, Nyitra, Pozsony), 1351-től erdélyi vajda (Szolnok, Arad ispánságával). 1352-ben ér pályafutása csúcsára mint nádor és hét megye ispánságának honor-birtokosa. Bertalan 1351–52 között pohárnokmester, fivére, Lőkös ugyancsak 1351-től, de 1359-ig asztalnokmester, sőt pohárnokmester is. 1352–56 között székely- és brassói ispán. A család másik ágát képviseli Ugrin, aki 1328-ban semptei várnagy, 1350-ben varasdi ispán. Fivére, Tót Lőrinc nyitrai, vasi, soproni, varasdi ispán is volt, 1344-ben I. Lajos kinevezte tárnokmesterévé, mely tisztelet 1346-ig töltött be. ENGEL 1996. II. 201.; FÜGEDI 1986. 244.
- ²⁷ Kónya már 1327-től királynéi asztalnokmester, a korszakhatárig négy megye ispánja (Sáros, Szepes, Nógrád, Gömör). Fivére, Mihály papi pályára lépett, 1332-ben esztergomi kanonok, viszont egy évvel később már pozsonyi prépost, 1342-ben pedig váci püspök (1363–77 között egri püspök). Apjuk, Kacsics nb. Falkos fia Tamás 1321–42 között erdélyi vajda, bárói tisztségei között említhető királyi és királynéi tárnokmesteri, majd országbírói méltósága. Tamásnak, a fent részletezett kettőn kívül még három fia volt, tisztviselésük nem ismert. ENGEL 1996. II. 221–222.; ENGEL 2001a. Kacsics nem 4. tábla: Szécsényi; FÜGEDI 1986. 245.

KÉT ANJOU-KORI BÁRÓI CSALÁD KEZDETEI: BALOG NEMBELI MIKLÓS ÉS HERMÁN NEMBELI LACK

A két család pályafutásának kezdete a családalapítókhoz köthetők. Nagy múltú, de szerény vagyoni háttérrel bíró nemzetségekből kerültek ki, de az új elit kialakulásának időszakában Károly kegyéből komoly lehetőséget kaptak mind maguk, mind fiaik számára. Balog nembeli Miklós²⁸ már 1292-től fogva szerepel forrásainkban. III. András halálát követően²⁹ nem tudjuk, hogy vajon I. Károly híve lett-e azonnal, vagy ez csak később történt meg, mindenestre 1308-ban már az előkelők között találjuk.³⁰ Mivel ezt követően semmit sem hallunk róla, joggal feltételezhetjük, hogy elhunyt.³¹ Birtokait, melyek zömében Borsodban illetve Gömörben feküdtek, Csák Máté szállta meg, nemzetségéből való rokonai mind beálltak az oligarcha familiájába.³² Miklós elhagyta ősi birtokait, ekkor kerülhetett I. Károly környezetébe, talán a fiai hűségét ecsetelő későbbi adománylevelek sem túloznak, amikor arról számolnak be, hogy Károlyt a kezdetektől fogva támogatták. Fiai pályafutásának elindításában tehát Miklósnak hatalmas szerep jutott, hiszen azok már 1312 nyarán, a rozgonyi csatában kitüntették magukat,³³ ami sejtetni engedi, hogy már korábban is az uralkodó kíséretének tagjai voltak.

Lack az eredetileg Vas megyéből származó Hermán-nemzetség tagja volt.³⁴ Apját, Dénest,³⁵ akit sem az Árpád-, sem az Anjou-kori oklevelek nem említenek, miként családjának Arad, Csanád és Temes megyékbe való elszármazását is, homály fedi. Mivel az 1310-es évek második felében I. Károly Temesváron rendezte be udvarát, valamint távoli rokona, Lampert 1314-től országbíró lett, így Lack számára is adott volt, hogy a király szolgálatába álljon.³⁶ Székelyispáni méltósága³⁷

²⁸ A névadó ős helyett birtokról nevezik magukat Kézai szerint: SRH I. 189.; Fügedi 1986. 225. Nagyapja Ányos comes, apja Ivánka, akit 1214-ben már említenek források: ÁÚO VI. 370. Fivéreit nem ismerjük: ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 1. tábla. Ányos nevű tisztviselőt nem találunk a 13. században, a szóba jöhető hét Ivánka pedig szintén nem azonosítható a Balog nembeli személlyel. ZSOLDOS 2011. 312–313. Érdekes továbbá, hogy az Engel által közölt genealógiai táblán Ivánka nagyon korán szerepel, felnőtt kort elért személyként tűnik fel 1214-ben. Ez olyan generációs különbség, mely alapvetően ezen személyek azonosságát vonja kétségbe.

²⁹ Egy hónappal III. András halála után egy birtokügyben jelenik meg a budai káptalan előtt. 1301. febr. 25. DL 89 262, ANJOU-OKLT. I. 20. sz.

³⁰ 1308. szept. 22.: DF 229 866., ANJOU-OKLT. II. 459. sz. Fontos megjegyezni, hogy a király mellett, mint bírótárs szerepel a neve, nem visel bárói, vagy más tisztséget, ezért csupán I. Károly előkelőjeként hivatkozhatunk rá.

³¹ Halálát mindenképpen 1312 előtti időpontra helyezhetjük, hiszen a fiai számára kiállított adománylevelekben szó sem esik arról, hogy Miklós részt vett volna a csatában: ANJOU-OKLT. III. 372. sz.; IV. 605. sz., DL 100 035.; ANJOU-OKLT. VI. 490. sz., DL 99 892.

³² FÜGEDI 1986. 238. Rokonuk, Balog nembeli Doncs Csák Máté híve volt, Trencsében esett fogságba, mint arról a budai káptalan 1336. november 11-i oklevele tudósít: DL 99 961., ANJOU-OKLT. XX. 430. sz. Doncs birtokai a Drugetek kezén voltak, ám Vilmos nádor peren kívül megegyezett a Szécsiekkel ld. 1336. márc. 4.: DL 99 956., ANJOU-OKLT. XX. 94. sz.

³³ A legkorábbi oklevélre ld. 1312. szept. 29.: ANJOU-OKLT. III. 372. sz.

³⁴ A család eredetére ld. SRH I. 48. cap. (300.); MAJLÁTH 1884. 21–29.; KARÁCSONYI 1886. 166–173.; 1887. 5–12., 134–148.; 1995. 618., 621.; PÓR 1901. 141–142.

³⁵ ENGEL 2001a. Hermán nem 1. tábla: Pestesi ág. Fivérei közül Gecsétől származik a Felpestesi család. Gergely fivérének fia, Barnabás csak 1329/30-ban tűnik fel. Dénesnek és fivéreinek nem ismerjük szüleit, miként feleségeiket sem.

³⁶ Országbíróként ld. TÓTH 2003. 181–191.; ALMÁSI 2017. 5–29. vö. PÍTI 1997. 243–250.; FÜGEDI 1986. 236.; ENGEL 2001b. 157.

³⁷ ENGEL 1996. I. 192.; BODOR 1983. 286.; KORDÉ 1999. 21–31.; KMTL 625.

mellett több megye ispánja lett, így Beszterce és Medgyes³⁸ erdélyi érdekeltségeit erősítette, de csanádi ispán is volt.³⁹ 1328-ban ő is szerepel a bruck-i béke megerősítői között.⁴⁰ Úgy tűnik I. Károly elsősorban Szécsényi Tamás erdélyi vajda ellensúlyozására nevezte ki székelyispánná, ezt több erdélyi ügygel kapcsolatos oklevél is megerősíti.⁴¹ 1336-ban a királyi seregek Rába és Rábca közötti részeinek kapitánya,⁴² míg fia ugyanebben az osztrák-magyar háborúban már győztes seregvezér.⁴³ Lack 1342-ben beleegyezett abba, hogy fiai felosszák egymás között atyai örökségüket,⁴⁴ viszont 1343-ig I. Lajos bárója maradt.⁴⁵ Ezt követően visszavonult a politikától, birtokügyekben hallunk róla,⁴⁶ de még 1346-ban is megfordult Visegrádon, ahol a nádor bírótársaként segédkezett.⁴⁷ Annak ellenére, hogy 1359 elején még cselekvő személyként kapunk hírt róla,⁴⁸ halálakor már igen idős lehetett, talán ez magyarázza a politikától való eltávolodását, birtokai felosztását.

A királyi udvarában tehát mindketten megtalálhatták számításaikat. Miklóst korai halála akadályozhatta meg egy ígéretes pályafutásban, míg Lack már 1328-tól kezdve székelyispán, tehát báró, azontúl több megye ispánja volt.⁴⁹ A két családalapító elitbe tartozásának első említése

³⁸ Beszterce élén 1334. január 1-jén tűnik fel először, egészen 1339-ig kimutatható, utódja Brassói János és Jakab csak 1341-től szerepel ispánként. ENGEL 1996. I. 111. Medgyes élén az Anjou-korban mindössze három személyt ismerünk. Kacsics nembeli Simon székelyispánként igazgatta a megyét, halála után, feltehetően már 1328-tól kezdve Lack honorját gazdagíthatta, holott első adatunk itteni ténykedésére szintén 1339-ből való: Uo. 153. A váradi káptalan szóban forgó oklevelére: 1339. szept. 15.: DF 277 288., ANJOU-OKLT. XXIII. 549. sz.

³⁹ ENGEL 1996. I. 122. – Csanádi ispánságára a fentebb idézett váradi káptalan oklevele az adatunk: DF 277 288. Rokona, Hermán nembeli Lampert országbíróként (később nyitrai ispán is) 1314–24 között csanádi ispán. Lack azonban nem őt, hanem Telegdi Miklóst követte, mivel ő 1326-ban ispán. Telegdi 1326-ban szerepel utóljára, mint tisztviseelő (1323-ban szebeni, 1326-ban csanádi ispán: Uo. 191., 122.) így számolnunk kell azzal, hogy már ezt követően Lack lett Csanád ispánja. Ezt erősíti, hogy az Engel által jelzettnél korábban, 1335. szept. 20-án az aradi káptalan előtt csanádi ispánként szerepel: DF 282 791., ANJOU-OKLT. XIX. 568. sz. További korábbi címzésére ld. 1336. júl. 22.: DF 252 741., ANJOU-OKLT. XX. 300. sz.; 1339. máj. 25.: DF 257 474., ANJOU-OKLT. XXIII. 312. sz.; 1338. nov. 9.: DL 3122., ANJOU-OKLT. XXII. 554. sz. Csanádban királyi vár nem volt, a perjámosi uradalmat I. Károly a Bátoriaknak adományozta: ENGEL 1996. I. 122.

⁴⁰ 1328. szept. 21.: DF 257 972. Az osztrák-magyar háborúra ld. WERTNER 1913. 44–64., 234–246.

⁴¹ Szigorúan hivatalviselésükre korlátozva: a besztercei Henel fia János fia Márton ügyére ld. 1337. júl. 6.: DL 62 695., ANJOU-OKLT. XXI. 382. sz.; DL 62 696., ANJOU-OKLT. XXI. 383. sz. Lack szerviensének, Fodor Lászlónak erdélyi birtokokba való iktatására ld. 1339. máj. 25.: DF 257 474., ANJOU-OKLT. XXIII. 312. sz.

⁴² 1336. júl. 22.: DF 252 741., ANJOU-OKLT. XX. 300. sz.

⁴³ KRISTÓ 2000. 267. vö. UO. 397. j. Lackfi István részvétele a harcokban véleményünk szerint több mint valószínű. Léka bevétele után építette fel Szarvkő várát a határon. FÜGEDI 1977. 161., 196.

⁴⁴ 1342. máj. 1.: DL 87 130., ANJOU-OKLT. XXVI. 169. sz., EO III. 88. sz.

⁴⁵ Utóljára VI. Kelemen pápa búcsúja említi tisztségeit 1344 tavaszán, igaz, ezt a Szentszéknél I. Lajos nevében eljáró fia, Dénes minorita lector kérésére állították ki. Valószínű, hogy Dénes követjárása alatt váltotta le a király az idős Lackot. 1344. márc. 7.: ANJOU-OKLT. XXVIII. 212. sz., EO III. 185. sz. Az aradi káptalan 1343. máj. 2-án székelyispánnak címzi: DL 29 673., ANJOU-OKLT. XXII. 239. sz. Tisztségében utódja fia, 1343. márc. 16-án, mint relator tűnik fel, méltóság említése nélkül: DL 3562., ANJOU-OKLT. XXVII. 115. sz. Lackfi Dénesre a későbbi kalocsai érsekre ld. PÓR 1901. 141–142.; JUHÁSZ – LOTZ 1991. 55.

⁴⁶ 1351. márc. 30.: DL 29 686., EO III. 596. sz.

⁴⁷ 1346. febr. 22.: DL 2013., ANJOU-OKLT. XXX. 134. sz.

⁴⁸ Az 1359. esztendőben három forrás említi. 1359. jan. 4.: DL 4819. (magister Ladislaus quondam comes Sycolorum); 1359. jún. 29.: DL 4865. (ld. DL 4819.); 1359. szept. 15.: DL 4791, AO VII. 199. sz. Ezt követően már nem szerepel a forrásokban, legkésőbb 1359 őszén, év végén hunyhatott el.

⁴⁹ Viselt tisztségei is erről tanúskodnak. Székelyispánként 1328-tól mutatható ki, de feltehetően már korábban bírta tisztségét: ENGEL 1996. I. 192. Előbb besztercei ispán (1334–39), 1339-ben csanádi, majd 1339 és 1343 között brassói ispán, igaz ez utóbbi tisztségben 1340-ig tudjuk nyomon követni: Uo. 111., 122., 155.

között pontosan 20 év telt el. Ezek alapján kijelenthető, hogy Balog nembeli Miklós fiai, a Szécsi-fivérek, valószínűleg közel egyidősek lehettek magával Lackkal. Egy generáció választja el tehát egymástól a két család egy-egy generációját egymástól.

ROZGONYTÓL VISEGRÁDIG. A SZÉCSI-FIVÉREK I. KÁROLY SZOLGÁLATÁBAN

Balog nembeli Miklósnak nyolc fiáról tudunk.⁵⁰ Ebből a genealógiai adatból kiindulva, az elemzés előtt, egy fontos kérdést kell megválaszolnunk: a fiak milyen sorrendben követték egymást? A legtöbb oklevélben külön-külön szerepeltetik őket. Egy 1312. évi adománylevél szerint a sorrend a következőképpen alakult: János, Péter, Beke, László, Miklós, Pál, Dénes, majd András.⁵¹

Ezek alapján adta meg Engel Pál is a testvéreket,⁵² habár az egri káptalan egy 1297. évi oklevele Pető (Péter), majd János neveit említi, ez azonban nem perdöntő.⁵³ Az biztos, hogy a rozgonyi csatában a család több tagja is részt vett. A később fontos szerepet játszó Dénest ekkor még nem említik, feltételezhetően a fiatalkora miatt.⁵⁴ Ellenben a másodszülető Jánosról az 1312. esztendő követően hallgatnak forrásaink,⁵⁵ a sorban harmadikként szereplő Beke pedig csak 1312-ben és 1313-ban kap szerepet.⁵⁶

A családból elsőként Szécsi Pál lett báró. A kezdetektől fogva részt vett I. Károly országegyesítési harcaiban.⁵⁷ Több, halála után kiadott adománylevél is felsorolja érdemeit, elsőként azt, hogy részt vett a rozgonyi ütközetben.⁵⁸ Korai hadi tette volt, hogy a temesvári királyi udvarhoz közel fekvő Vejtehi Tivadarnak és fiainak⁵⁹ territóriumára ellen vezetett sereget. Itt a vidini bolgár csapatok

⁵⁰ ENGEL 2001a. (Balog nem 3. Szécsi 1. tábla)

⁵¹ 1312. szept. 29. ANJOU-OKLT. III. 372. sz. Az eredeti oklevél a Batthyányi család körmendi levéltárában található, eredetiben nem tudtam megtekinteni.

⁵² ENGEL 2001a. (Balog nem 3. Szécsi 1. tábla). A sorrend: János, Péter, Beke, László, Miklós, Pál, Dénes, András.

⁵³ HO 161–162. A Szécsen (*in villa Zeech*) megidézett Miklós comes fiai közül Pető (Péter) volt jelen, János ellenben nem. A sorrend, miszerint Pető szerepel elől, nem jelenti minden kétséget kizáróan, hogy ő is lett volna az elsőszülető, mindenesetre az, hogy János távol volt, utalhat arra, hogy életkora alapján már huzamosabb időt is eltöltött otthonról.

⁵⁴ János, Péter, Beke, László, Miklós, valamint Pál vettek részt a csatában, a legkorábbi, 1312. szept. 29-i oklevél az adományban favorizáltak között szerepeltetik Dénest, a későbbi asztalnokmestert, szörényi bánt, valamint András jövőbeli erdélyi püspököt: ANJOU-OKLT. III. 372. sz. 1329-ben már csak Péter, Miklós, Beke és Pál neve került említésre: DL 100 035., ANJOU-OKLT. XIII. 149., 150. sz.

⁵⁵ Az utolsó forrás éppen az 1312. évi adománylevél: ANJOU-OKLT. III. 372. sz. 1297-ben már szerepel a forrásainkban: HO 162.

⁵⁶ ENGEL 2001a. (Balog nem 3. Szécsi 1. tábla). 1313. ápr. 2.: DL 56 827., ANJOU-OKLT. IV. 474. sz. A hatalmaskodásban elmarasztalt fivérek sorrendben: Péter, Beke és László.

⁵⁷ KRISTÓ 2003. 323.

⁵⁸ Az 1317. évi adománylevél eredetiben nem, csak egy 1329. évi átiratban maradt meg. Az 1312-es pedig egy másik 1329. évi oklevélbe másolva ismert. 1312. szept. 29.: ANJOU-OKLT. III. 372. sz.; 1317. okt. 23.: DL 100 035., ANJOU-OKLT. IV. 605. sz.; 1322. márc. 18.: DL 99 892., ANJOU-OKLT. VI. 490. sz.; 1329. márc. 27.: DL 100 035., ANJOU-OKLT. XIII. 149. sz.; 1329. márc. 27.: ANJOU-OKLT. XIII. 150. sz. A csatára: KRISTÓ 1978. A szóban forgó szakirodalom külön nem szól a Szécsiek ütközetben való részvételéről: WERTNER 1905. 424.; ENGEL 1988. 102–103.; KRISTÓ 2003. 305–306.

⁵⁹ BLAZOVICH – GÉCZI 1991. 5–16.

felett is győzelmet aratott.⁶⁰ Kán László erdélyi vajda fiaival szemben bevette a Hunyad megyei Hátszeget,⁶¹ a dévai csatában pedig súlyosan megsérült, de megtörte az erdélyi oligarchák katonai erejét.⁶² Fivére, Miklós szintén részt vett a harcokban,⁶³ sőt a frissen királyi kézre került Hátszeg várát rábízta az uralkodó.⁶⁴ A döntő győzelmet ugyan sem a Vejtechiek, sem a Kánok ellen nem tudta kierőszakolni, ez azonban kicsit sem von le Pál hadvezéri képességeiből. Több éves szolgálat jutalmaként előbb somogyi ispán,⁶⁵ majd 1318-ban asztalnokmester lett.⁶⁶ Miután több fronton bizonyította képességeit, a Kőszegiek maradék szlavóniai hatalmának felszámolására vezetett hadjárat során esett el Megyericse várának ostromakor, 1318 őszi.⁶⁷ I. Károly a hűséget jutalmazta, fivérei ugyanúgy tisztséget, birtokot nyertek. A király és udvara még 1329-ben sem feledkezett meg tetteiről, miként arról az adománylevelek is meggyőzően beszámolnak.⁶⁸

Biztos információink vannak arról, hogy 1317-ben Pál két testvére, Miklós és Péter már várnagyok voltak,⁶⁹ ám a király nem az idősebb fivérek valamelyikét, hanem a legfiatalabb Dénest választotta asztalnokmesterének.⁷⁰ Arról forrásaink hallgatnak, hogy ő mikor és hol is szolgált

⁶⁰ A hadjárat feltehetően 1316-ban történt: KRISTÓ 2003. 327. vö. PITI 2005. 282–283. Ezzel szemben 1314-re helyezi: ENGEL 1988. 104–105. Ld. még KRISTÓ 1988. 48–49.; BÁRÁNY 2011. 92. ill. Uo. 119., 121. j.

⁶¹ Hátszegre ld. ENGEL 1996. I. 325–326. A dévai csata időpontjára ld. ENGEL 1988. 111. (1315 tavasza), KRISTÓ 2003. 323–324., 332., 343., 345. (1317 második fele); PITI 2005. 281–284. (1316 második fele). Vö. ZSOLDOS 2016a. 210.

⁶² KRISTÓ 2003. 323. A néhai Kán László vajda fiaival az ütközetben Ákos István fia is részt vettek. Ld. 1317. október 23.: ANJOU-OKLT. IV. 605. sz.; KRISTÓ 2003. 340.; ZSOLDOS 2016a. 205. A vajda ekkor már Debreceni Dózsa volt, aki a Meszesi-kapun tört be Erdélybe: KRISTÓ 2003. 342. Némi ellentmondás figyelhető meg a Szécsieknek adott adománylevelekből, hiszen Dénes részvételéről Dénes esetében csak később szólnak. Hátszegre ld. ENGEL 1996. I. 325–326.

⁶³ Kristó 2000. 216.

⁶⁴ ENGEL 1996. I. 326.; ENGEL 1988. 111.; KRISTÓ 2003. 323. Legközelebbi utódja 1346-ban tűnik fel, Lackfi István erdélyi vajda emberének, Csokodej Péternek a személyében: DF 279 110.

⁶⁵ Korábban a megye a Kőszegiek alá tartozott, I. Károly 1316-ban szerezte meg. Pál elődje, Kőszegi János (1310–16) királyi lovászmester, tolnai, baranyai, bodrogi ispán volt. A királyi kézre került megyéket I. Károly hívei nyerték el: Amadé fia Miklós (Baranya, szekcsői vár), Garai Pál (Bodrog, kőszegi vár). Ld. ENGEL 1996. I. 175. A többi ispánságra Uo. 102–103., 114–115., várakra ld. Uo. 349., 424.; ENGEL 1988. 113. Pál halála után a megyét családjából senki sem kormányozta. Az ispáni tiszthez vár nem tartozott. ENGEL 1996. I. 175. Kinevezését alkalmi, átmeneti jellegűnek vélem, miként utódjai is hasonló jelleggel bírhatták a megyét. Megyei tevékenységére ld. 1317. dec. 2. (vagy ezután) DL 938., ANJOU-OKLT. IV. 651. sz. 1318-ból négy oklevélben címezték somogyi ispánnak. A tihanyi konvent oklevele szerint Pál embere Veszprém megyében (Alörs [Olvr]s falu) járt el: 1318. febr. 14.: DF 200 097., ANJOU-OKLT. V. 32. sz. Egy saját kiadású: 1318. máj. 1.: DL 938., ANJOU-OKLT. V. 118. sz. A somogyvári konvent két oklevelére ld. 1318. jún. 18.: DL 44 118., ANJOU-OKLT. V. 174. sz.; 1318. júl. 15.: DF 230 286., ANJOU-OKLT. V. 213. sz. Megyericse ostroma nem történt 1317-ben: KRISTÓ 2003. 343. vö. ZSOLDOS 2016a. 207.

⁶⁶ ENGEL 1996. I. 46. I. Károly első, név szerint ismert asztalnokmestere. A mondott tisztségben korábban nem találtam nyomát.

⁶⁷ WERTNER 1905. 423. Halálát először 1322. márc. 18-án említik: DL 99 892., ANJOU-OKLT. VI. 490. sz. Megyericse ostromáról több későbbi oklevél is beszámol. 1323. márc. 29.: DL 99 894., DF 263 220., ANJOU-OKLT. VII. 88., 89. sz.; 1329. márc. 27.: DL 100 035., ANJOU-OKLT. XIII. 149., 150. sz. Engel szerint 1318 végén, vagy 1319 elején kerülhetett sor az ostromra: ENGEL 1988. 122.; ZSOLDOS 2016a. 207. A Kőszegi-tartományokra ld. KRISTÓ 1983. 241–268. ZSOLDOS 2010. 651–661.; ZSOLDOS 2016b. 215–225.

⁶⁸ 1329. március 27. MNL OL DL 100 035, AkO XIII. 149., 150. sz.

⁶⁹ Miklós 1317-ben hátszegi várnagy. ENGEL 1996. I. 275.

⁷⁰ Az Engel által megadott családfá Dénest, András későbbi erdélyi püspök előtt, a legifjabb Szécsiként mutatja, ld. Engel 2001a. Balog nem 3. Szécsi ág 1. tábla. Ezen kívül a család tagjaival, illetve azok szolgálataival foglalkozó oklevelekben csak késve jelenik meg. 1320-tól Dénes lett az asztalnokmester, ld. ENGEL 1996. I. 46.

királyát, mivel érdemelte ki az uralkodó kitüntetett figyelmét.⁷¹ Nincs adatunk arra, hogy Rozgonynál az Amadé-fiak ellenében harcolt, sem arról, hogy Pál és Miklós mellett a Vejtehiek és Kánok ellen vonult volna.⁷² Az, hogy fivéréihez, különösen Pálhoz hasonlóan eredményes hadvezér lehetett, az tanúskodhat, hogy fiatalon követte bátyját tisztségeiben, valamint az, hogy I. Károly előbb, az egyébként feltehetően általa pacifikált délkeleti határvárok egy részét,⁷³ majd a Szörényi Bánságot is rábizta.⁷⁴ 1319-ben I. Károly seregében Dénes és bátyja, Miklós, az Uros szerb király elleni hadjáratban tűntek ki.⁷⁵ Nincs kétségünk afelől, hogy Dénes fejezte be azt, amit Pál elkezdett: véglegesen megtörte a Vejtehieket. A szörényi területet már 1330-ban megkaphatta, hiszen a Basarab havasalföldi vajda elleni hadjárat egyik felbujtója volt Szécsényi Tamás vajda mellett.⁷⁶ Szilárd pozícióját mutatja az is, hogy 1341-ben bekövetkezett haláláig báró maradt.⁷⁷

Két bátyja, az ispáni tisztségig emelkedő Szécsi Miklós és Péter, már a kezdetektől I. Károly mellett harcoltak. Miklós Pállal együtt Kán László fiai,⁷⁸ Péter pedig feltehetően Csák Máté ellen tüntette ki magát, de a Zemplénben honor gyanánt elnyert borostyáni vár Petenye fia Péter lázadásának leverésében való közreműködését sejteti.⁷⁹ A családi birtokokat felprédáló oligarcha ellen a leghatásosabban azok tudtak fellépni, akiknek ez érdekükben állt. (Zalafőnél az a Köcski Sándor verte szét Köszegek seregeit, akinek éppen pár éve dúlták fel birtokait a nyugat-dunántúli oligarchák.)⁸⁰ 1317-ben mindketten várnagyok lettek, igaz földrajzilag egymástól

⁷¹ 1322. márc. 18.: DL 99 892., ANJOU-OKLT. VI. 490. sz. Ugyanabban az oklevélben, melyben Pál haláláról először adnak bővebb információt. Dénes biztosan nem vett részt a rozgonyi csatában, viszont ezek szerint a dévai csatában már ott volt. A hadjáratra ld. KRISTÓ 2003. 49. A dévai csata és a dévai vár bevétele két különböző esemény Engel, valamint Zsoldos szerint. ENGEL 1988. 111., uo. 105. jegyz., 129.; ZSOLDOS 2016a. 207–208.

⁷² Ld. fentebb az adományleveleknél!

⁷³ Az alárendelt várak Zsidóvár (1320-23), Miháld (1322-27), Hasznos (1327). ENGEL 1996. I. 275., 367., 467. Megfontolandó érvek szólnak amellett, hogy Kövesd is hozzá tartozott, mivel említik egy István nevezetű itteni officialis-át: 1331. aug. 15.: ANJOU-OKLT. XV. 322. sz.

⁷⁴ ENGEL 1996. I. 32. Több oklevél is kiemelte, hogy a határok védelmében kitűnt a havasalföldiek, valamint a bolgárok ellenében: 1329. márc. 27.: DL 100 035. Mivel Görény várát is ő foglalta vissza, valamint az a későbbiekben is a szörényi báni honor tartozéka, valószínűleg magát az erődítményt is bírta. ENGEL 1996. I. 320. Anjou-korból nem ismerünk egyetlen itteni várnagyot sem.

⁷⁵ Kristó 1988. 55.

⁷⁶ „ad inductionem Thome woyuode Transilvani et Dyonisii filii Nicolai filii Ioanka” SRH I. 209. cap. (496–497). A királyi seregek Szörényvár felől törtek be a román fejedelemségbe: VESZPRÉMY – SOMOGYI 2014. 23–40.; VESZPRÉMY 2016. 232–246.

⁷⁷ Halálára ld. ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 1. tábla ill. uo. Balog nem 3. Szécsi 3. tábla: rimaszécsi. Utolsó szereplésére Engel a váci káptalan oklevelét hozta fel: 1341. szept. 13.: DL 1109., ANJOU-OKLT. XXV. 631. sz. Ugyanakkor 1341. szeptember végén iktatták Doncs komáromi ispánt bizonyos birtokokba, itt pedig szomszédként még Dénes bánt említi a váradi káptalan két oklevele. 1341. szept. 27.: DL 3422., ANJOU-OKLT. XXV. 683. sz.; 1342. szept. 29.: DF 260 928., ANJOU-OKLT. XXV. 690. sz.

⁷⁸ 1317. okt. 23.: DL 100 035.

⁷⁹ Borostyánra ld. ENGEL 1996. I. 285. Mindketten részt vettek a rozgonyi csatában: ANJOU-OKLT. IV. 605. sz. A többi harc említésekor Pétert elhagyják: 1322. márc. 18.: DL 99 892., ANJOU-OKLT. VI. 490. sz. Későbbi nógrádi ispánsága összefügghet azzal, hogy Csák Máté ellen itt alkalmazta a király. A zempléni borostyáni várnagyi tisztsége minden valószínűség szerint összefügghet azzal, hogy részt vett a Petenye fia Péter elleni hadjáratban 1317-ben. Péter zempléni uralmát Mikcs törte meg, magát Borostyánt, illetve Bodrogszeget is ő foglalta el: ANJOU-OKLT. VI. 711. sz.; KRISTÓ 2003. 329–330.

⁸⁰ 1327. dec. 10.: DF 278 113, ANJOU-OKLT. XI. 576.; FÜGEDI 1986. 239.

távol: Miklós Erdélyben, Péter pedig Zemplénben.⁸¹ Miklós aztán szerémi ispán lett (1321-1322), de pár év múlva elhunyt, mert meggyéjt a király a macsói bánra bízta.⁸² Péter halála valamikor 1336 előtt következhetett be, addig nógrádi ispánsága ismert (1326-1333).⁸³ Fiai, halála után nem kaptak tisztséget a királytól, hacsak nagybátyjuk, Dénes bán nem részesítette őket honorjaiból, ám erre közvetlen bizonyíték nem áll rendelkezésünkre.⁸⁴ A Szécsi-fivérek megyei tevékenységének vizsgálata igen szűk forrásmennyiség bevonását tesz csak lehetővé. Miklós esetében szinte lehetetlen ennek megállapítása.⁸⁵ Ellenben a szerémi ispánsága, kiegészülve öccse, Dénes délkeleti várnagyi tisztségeivel, arra utal, hogy volt egy pár éves időszak az 1320-as évek legelején, mikor I. Károly a Szécsiekben látta a déli határ védelmének letéteményeseit.

A fejezet elején említettem a Szécsi-fivérek születési sorrendjével kapcsolatos észrevételeimet. A rendelkezésre álló adatok szerint Péter és Miklós is idősebb volt, a király mégis Pált, majd Dénest favorizálta. Külön magyarázatot nehéz az esetre adni, viszont az biztos, ezekben az években I. Károly nem nélkülözhetette a tehetséges seregvezéreket, márpedig részt venni egy csatában és hadjáratot vezetni két egymástól különböző dolog. Talán erre a legjobb példa Szécsi László esete, aki 1315 elején ugyan megmentette a király életét, mikor az a jeges Bodrogra esett, ám sehol sem kapott tisztséget.⁸⁶ Leginkább helyi birtokügyekben hallunk felőle,⁸⁷ a király környezetében már nem találkozunk vele. Az mind Péter, mind Miklós pályafutása, mind a róluk szóló oklevelek tükrében elmondható, hogy nem birtokaik igazgatása kötötte le idejüket, maguk is kivették részüket a harcokban. Az, hogy magasabb tisztségekbe nem jutottak, egyedül a királyi kegy szeszélyével, valamint a katonai tehetséggel magyarázható. A legidősebb fivér, Péter esetében pedig számolnunk kell azzal is, hogy visszatért ősei birtokaira, ahonnan egykor apja kénytelen volt elmenekülni.

⁸¹ Miklós Hátszegen (Hunyad), Péter Borostyánban lett várnagy. Hátszeg 1315-ben került királyi kézre Kán László halála után. Mivel Miklósról tudjuk, hogy részt vett a néhai vajda fiai elleni hadjáratban, ezért már ezekben az években (vsz. 1316-ban) megkapta. ENGEL 1996. I. 325–326. A Péter által bírt vár Zemplénben Petenye fia Péter lázadása után került királyi kézre 1317-ben, így őt is helyezte oda egyből I. Károly, aki 1321-ben csereként oadaadta a Baksáknak, tehát Szécsi legkésőbb eddig lehetett itt várnagy. 1317. okt. 23.: DL 100 035.; ENGEL 1996. I. 285.

⁸² ENGEL 1996. I. 199. A megye a későbbiekben is a macsói bánok kormányzása alatt állt. Szécsi közvetlenül Szécsényi Tamást (1319–21) váltotta a megye élén. Ezzel egy időben a Torontál megyei hasznosi (becsei) várnagy (1321–22), itt szintén Szécsényit váltotta. 1327-től aztán öccse, Dénes a királyi várnagy. Ld. Uo. 275.

⁸³ Engel 1996. I. 156. Három alispánját is ismerjük. Egyúttal szandai várnagy is, ld. uo. 421. Talán a bujáki várat is bírta, de erről nincs információ. Ispánsága időszakából mindössze öt oklevél maradt fenn. 1329. szept. 21-i megyei irat nevezi nógrádi ispánnak: DL 2561. 1334. aug. 22-i oklevelet kibocsátó István fia Péter alispánt Engel Szécsényi alispánjának tartotta: DL 40 677. Ekkor tehát már Péter sem élhetett, ezért megkockáztatható kijelenteni, hogy ténylegesen is haláláig állt Nógrád élén. Vö. ENGEL 1996. I. 157.

⁸⁴ I. Lajos idején a Himfi-testvérek hozhatók tipikus példaként: ENGEL 1982. 893.

⁸⁵ Szerémi ispánsága rövid ideig mutatható ki: ENGEL 1996. I. 199. Forrásokban egyszer említik ispánként: ANJOU-OKLT. VI. 490. sz. Szerém megye oklevélkiadására a jelzett időszakban nincs forrásunk.

⁸⁶ KRISTÓ 2000. 251.; KRISTÓ 2003. 318. Lászlót a király 1317. okt. 23-i adománylevele Péter után másodikként sorolja fel, majd következik Miklós, Pál és Dénes: DL 100 035. vö. ANJOU-OKLT. XIII. 147., 150. sz. 1312 és 1328 között mutatható ki forrásokban, ekkor hunyt el. Utolsó említése 1328. jan. 29-én: DL 99 910.; ANJOU-OKLT. XII. 49. sz.

⁸⁷ Hatalmaskodást követett el közvetlenül a rozgonyi csatát követő évben. 1313. ápr. 2.: DL 56 827., ANJOU-OKLT. III. 474. sz. Dénessel és Péterrel együtt: 1323. szept. 1.: DF 285 783., ANJOU-OKLT. VII. 435. sz.; 1324. jún. 10.: előtt: DF 285 783., ANJOU-OKLT. VIII. 304. sz.; 1324. jún. 14.: ANJOU-OKLT. VIII. 316. sz. Boleszló esztergomi érsek levelét I. Károly erősíti meg, többek között László kérésére. 1328. dec. 27.: DL 99 914., ANJOU-OKLT. XII. 487. sz.

Mivel a Szécsi-fivérek nagy része elhunyt, az 1342. évi uralkodóváltáskor már egyiküket sem találjuk a bárók között. Közülük egyedül András erdélyi püspök képviselte a család érdekeit.⁸⁸ Az ő, külön tanulmányt érdemlő pályafutására itt külön nem térhetek ki, viszont unokaöccsei sorsának alakításába minden bizonnyal volt beleszólása. I. Lajos trónra lépése új lehetőséget teremtett a család következő generációjának, miként a Lackfiaknak is.

AZ ANJOUK LOVÁSZMESTEREI ERDÉLYBEN ÉS VISEGRÁDON

Lack székelyispán, hasonlóan Balog nembeli Miklóshoz, igen népes családdal rendelkezett. Összesen nyolc fiát ismerjük, a sorrend pedig úgy látszik, azt mutatja, hogy István volt a legidősebb, őt követte sorban még hét testvér.⁸⁹ Az 1342. évi birtokosztályon már csak öten vettek részt,⁹⁰ igaz innen Dénes, a fiatal Lajos király nevelője⁹¹ hiányzott, Imre pedig 1334-ben elhunyt.

Lack fiai közül, hasonlóan a Szécsiekhez, szintén ketten kerültek a bárók közé. Lackfi István már 1326-tól kezdve lovászmester volt.⁹² Két évvel később, I. Károly és a Habsburg hercegek közötti bruck-i békeszerződés egyik megerősítője volt, közvetlenül apja után.⁹³ Honor gyanánt eleinte csak Lednicét kapta, majd egyre több vár került hozzá.⁹⁴ Megyéispán csak később, 1332-ben lett, mikor a király az északnyugati országrészben, a csehekkel való határmenti konfliktusok frontvonalaiba, Nyitra élére helyezte.⁹⁵ Hadi képességeire már I. Károly idején felfigyeltek, hiszen mind a csehek (1331),⁹⁶ mind a Habsburg hercegek ellen kitüntette magát.⁹⁷ Utóbbi fronton, mint seregvezér irányította a rábízott királyi hadakat.⁹⁸ 1340-ben, a Kőszegiek ellen vezetett hadjáratot, így az utolsó maradványát is eltörölte az egykori oligarchák magánhatalmának.⁹⁹ Nem csak itt, hanem a szerbek elleni hadjáratokban is részt vett.¹⁰⁰ Politikai súlya is

⁸⁸ Korábban erdélyi prépost (1317-20), majd erdélyi püspök (1320-56). ENGEL 1996. I. 70. Utódja unokaöccse, Péter fia, Domokos lett (1356-68).

⁸⁹ ENGEL 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi – Sorrendben: István (1326–53), Imre (1334 előtt), Mihály (1336–51), Lack (1336–39), Dénes (1344–55), András (1336–59), Miklós (1336–1377), Pál (1336–78).

⁹⁰ 1342. máj. 1.: DL 87 130., ANJOU-OKLT. XXVI. 169. sz. Sorrendben: István, András, Mihály, Miklós és Pál.

⁹¹ ENGEL 2001b. 157.

⁹² 1326. máj. 11.: DL 40 485., ANJOU-OKLT. X. 187. sz. vö. ENGEL 1996. I. 40. Balázst 1326 júniusáig a forrásaink, Id. DF 256 097.; ANJOU-OKLT. X. 313. sz.

⁹³ 1328. szept. 21.: DF 257 972., ANJOU-OKLT. XII. 423. sz.

⁹⁴ ENGEL 1996. I. 357. (Lednice/Trencsén, 1326–40), 284. (Bolondóc/Trencsén, 1330–40), 277. (Berencs/Nyitra, 1332–40), 328. (Újvár/Nyitra, 1332–40).

⁹⁵ ENGEL 1996. I. 159.

⁹⁶ BERTÉNYI 1987. 104–105.; KRISTÓ 1988. 76.

⁹⁷ Hahót nb. Miklós, Erzsébet anyakirályné lovászmestere számára szóló adománylevél hátulján a relator maga Lackfi volt (relacio Stephani filii Laczk ex parte domini regis): 1343. márc. 22.: DL 3564. vö. ANJOU-OKLT. XXVII. 122. sz. Lackfi István I. Károly idején végzett katonai szolgálatait I. (Nagy) Lajos 1350. okt. 30.-i adománylevele is kiemelte, miszerint mind Ausztria, mind Csehország irányába visszaállította a régi határokat: DL 4151.; KRISTÓ 2000. 278.

⁹⁸ I. Lajos adománylevele *maior exercitus* címmel ruházta fel: DL 4151. 1336-ban apja, Lack a Rába és Rábca közötti királyi hadak élén állt. 1336. júl. 22.: DF 252 741., ANJOU-OKLT. XX. 300. sz. Az eseményekre ld. SKORKA 2014. 631–632.

⁹⁹ KRISTÓ 1988. 88. Léka vár bevételét véget vetett a Kőszegiek hatalmának. Ld. ENGEL 1996. I. 357.

¹⁰⁰ KRISTÓ 1988. 79. Kristó az 1339. évi hadjáratban való részvételt valószínűsítette, de az 1334. évi királyi hadjárat is szóba jöhet, miként 1335-ben is hallunk konfliktusról. Uo. 79.

megnőtt, hiszen 1340-ben vasi-soproni ispán lett,¹⁰¹ és úgy tűnik, rövid ideig Nyitrával együtt három megyét is kormányzott.¹⁰² Az igazi lehetőség azonban I. Lajos trónra lépése után érkezett el számára. Előbb tárnokmester,¹⁰³ majd erdélyi vajda lett.¹⁰⁴ A fiatal uralkodó nápolyi hadjáratai során, mint helytartója, kiváló stratégája vett részt.¹⁰⁵ Aversánál az uralkodó életét is megmen-tette.¹⁰⁶ A második nápolyi hadjárat alkalmával Lajos leváltotta, (bár a fővezérséget eleinte ő viselte)¹⁰⁷ öccsét, Andrást téve meg helyére, de ugyanekkor horvát-szlavón bánná (1350-1353) léptette elő,¹⁰⁸ 1353-ban pedig tárnokmesterként hunyt el.¹⁰⁹ Viselt tisztségei is mutatják: töret-lenül emelkedett csillaga, haláláig mind I. Károly, mind I. Lajos uralmának egyik biztos oszlo-pának számított. Mindez megmutatkozik birtokainak gyarapodásában is, mely főként 1342 után terebélyesedett ki,¹¹⁰ elsősorban dunántúli szerzeményekkel.

1342 májusában a családi birtokok felosztásakor az aradi káptalan szóban forgó oklevele bo-londóci várnagyként említi Lackfi Andrást, tehát már I. Károly idején is tisztséget viselt.¹¹¹ Apja ugyan csak 1359-ben hunyt el, viszont I. Lajos 1343-ban felmentette tisztségeiből.¹¹² Székelyis-pánná fiát, Andrást tette meg, aki így István mellett szintén báró lett.¹¹³ András a bátyjához ha-sonlóan felvonult Lajos király több hadjáratában. Előléptetését követően közvetlenül a szerbek

¹⁰¹ ENGEL 1996. I. 179., 226. Rövid ideig 1340-ben így három megye ispánja is volt (Nyitra, Vas és Sopron).

¹⁰² Nyitrai ispánként utoljára 1340. máj. 1-jén szerepel: DL 3306, ANJOU-OKLT. XXIV. 265., 266. sz.; ENGEL 1996. I. 159. Alispánja azonban még máj. 12-én is kimutatható: ENGEL 1996. I. 159. Sopron élén már 1340. márc. 31-én: DL 48 811., ANJOU-OKLT. XXIV. 195. sz.; ENGEL 1996. I. 179. Vas megye esetében ez már márc. 13-án: DL 58 015., ANJOU-OKLT. XXIV. 142. sz., ENGEL 1996. I. 226.

¹⁰³ ENGEL 1996. I. 37.

¹⁰⁴ 1344 és 1350 között. ENGEL 1996. I. 12.

¹⁰⁵ BERTÉNYI 1987. 176–178.; KRISTÓ 1988. 114–117. I. Lajos már 1348 májusában visszatért Nápolyból, Lackfi csak 1349 őszén követte. WERTNER 1918. 83. vö. KRISTÓ 1988. 117. A dél-itáliai királyságot Wolfhard Ulrikra és zsoldo-saira bízta. Wertner szerint a király visszaparancsolta Lackfit Nápolyba: WERTNER 1918. 85. 1349 őszén Lackfi had-járata kudarcot vallott. Ulrik továbbra is Dél-Itáliában maradt: uo. 86. Viszont Lackfi 1350. május 1-jén rokonának, Felpestesi Lászlónak tesz adományt: uo. 88. A mondott oklevélnek nem találtam nyomát a DL-DF adatbázisban. Vö. EO III. 564. sz.

¹⁰⁶ NÉVTELEN MINORITA 14. cap.

¹⁰⁷ WERTNER 1918. 90.; ENGEL 2001b. 139.

¹⁰⁸ ENGEL 1996. I. 23. Vele egy időben István herceg állt Szlavónia élén. Erre ld. HALÁSZ 2005. 34–35.

¹⁰⁹ ENGEL 1996. I. 37. ENGEL 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi. 1353. nov. 18. előtt hunyhatott, ekkor néhaiként említik egy királyi oklevélben: DL 4089.

¹¹⁰ Henchfi Miklós budai rektor már 1345-ben Istvánra és fiaira hagyta birtokait örökös nélküli halála esetére. 1345. júl. 25.: DL 9481., ANJOU-OKLT. XXIX. 453. sz. vö. 1346. aug. 27.: DL 9481., ANJOU-OKLT. XXX. 604. sz. Simontornya várának megszerzésére: 1346. szept. 21.: DL 9481., ANJOU-OKLT. XXX. 687., 688. sz.; 1347. jún. 30.: DL 3553., ANJOU-OKLT. XXXI. 611. sz. Osztrógórá és Csáktornyára: 1350. okt. 30.: DL 4151., ANJOU-OKLT. XXXIV. 706. sz.; C. TÓTH 2000. 95–96.; FÜGEDI 1977. 188.; ENGEL 1997. 151.; ENGEL 1996. I. 291., 410., 437.

¹¹¹ Engel archontológiai munkája csak 1343-tól említi András tisztségeit: ENGEL 1996. II. 139. Bolondóci várnagyok között sem találjuk: Uo. I. 284. Mivel 1338 és 1365 között nem ismerjük ezen trencsényi vár várnagyát, adja magát a feltételezés, hogy Lackfi István vasi-soproni honorba történő áthelyezésekor Bolondócot Andrásra bízta a király. Az sem zárható azonban ki, hogy már bátyja Trencsén megyei várnagyságai idején itt volt.

¹¹² Egyedül medgyesi ispánsága esetén feltételezhető az, hogy 1343-ig viselte, bár erre sincs adat. Vö. ENGEL: *Arch.* I. 155.

¹¹³ Andrást legkorábban 1347. febr. 22. előtt említik székelyispánként: DL 76 818., ANJOU-OKLT. XXXI. 127. sz. vö. ENGEL 1996. I. 192., uo. 258. lj. ill. DF 274 724.; BODOR 1983. 286.

elleni hadjáratban találkozunk vele,¹¹⁴ majd 1345-ben az országba törő tatárokat állította meg,¹¹⁵ öt esztendő múlva pedig a király öt hagyta hátra Nápolyban.¹¹⁶ Ezután sorra nyerte el bárói méltóságait. 1353–1354-ben macsói bán, 1355–1356-ban királynéi tárnokmester, ezzel együtt pedig vasi-soproni ispán lett.¹¹⁷ Halálakor, 1359-ben, István nyomdokaiba lépve, erdélyi vajda volt.¹¹⁸ Bárói méltóságain túl több megye ispánja. Székelyispánként Besztercét és Brassót kormányozta, de Máramaros, Szatmár és Ung élén is állt.¹¹⁹ Ezen kívül ne feledkezzünk el arról, hogy macsói bánként, a tisztség honorjának mintegy tartozékaként öt megye felett is rendelkezett.¹²⁰ András fiai, apjuk érdemei, viselt tisztségei ellenére soha nem lettek Nagy Lajos bárói, a család külön ágaként, több évtizedre kikerültek a kormányzó elitből.¹²¹ Nem így jártak István fiai, akik apjuk 1353., majd nagybátyjuk 1359. évi halála után továbbra is az uralkodó favoritjainak számítottak.¹²²

Lackfi Miklós és Pál 1342 előtt passzív szereplőként tűnnek fel az oklevelek lapjain.¹²³ 1338-ban Nagysejéni István és rokonai számára szóló királyi adománylevél hátoldalán *relator*-ként Miklós neve szerepel.¹²⁴ Mivel ekkor Semjéni a királyi aula tagja volt, nincs kétségünk afelől, hogy Miklós is az udvarban tevékenykedhetett.¹²⁵ Az uralkodóváltás a két fiatalabbik Lackfi életét is megváltoztatta. Előbb udvari lovagok (1343),¹²⁶ majd a király ugyanekkor mindkettejüket megtette zempléni ispánna,¹²⁷ egyúttal pataki várnaggyá.¹²⁸ Az, hogy két fivér egyszerre viseljen

¹¹⁴ 1357. ápr. 2.: DF 274 724.; CD XI. 550.; WERTNER 1918. 63–64. A nyitrai káptalan 1357. évi oklevelében Machka fia Domokos érdemei között sorolják fel azt, hogy I. Lajos koronázása után részt vett András székelyispán szerbek elleni hadjáratában, ahol urát (*dominus suus*) meg is mentette. Domokos később Lackfi erdélyi alvajdája lett (1356–59): ENGEL 1996. I. 2.

¹¹⁵ A hadjáratra vonatkozóan kevés szakirodalmi tétel áll rendelkezésünkre, Lackfi András szerepére ld. VÁSÁRY 2006 19–23.

¹¹⁶ BERTÉNYI 1987. 179.; KRISTÓ 2003. 124. Lackfi mellett Druget Miklós, a néhai Vilmos nádor öccse is hátra maradt a Nápolyi Királyságban.

¹¹⁷ Tisztségeire ld. ENGEL 1996. I. 12., 28., 55., 180., 227.

¹¹⁸ Halálára 1359. nov. 10. előtt kerülhetett sor: ENGEL 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi. Erdélyi vajdai tisztségére, illetve ispánságaira ld. ENGEL 1996. I. 12.

¹¹⁹ 1343–50 között Brassó, Beszterce, Medgyes, majd 1346–53 között Máramaros, Szatmár, Ugocsa. Ld. ENGEL 1996. I. 111. 121., 152., 155., 188., 217.

¹²⁰ ENGEL 1996. I. 28. Egyedül Bodrog megye ispánjaként nem szerepel, de mind elődei, mind utána Garai Miklós viselte azt. A másik négy megye: Baranya, Bács, Szerém, Valkó. ENGEL 2001b. 132.

¹²¹ György nevű fia macsói bán (1392–93) Zsigmond idején: ENGEL 1996. I. 28.

¹²² Dénes 1343-tól lovászmester. Tisztségére ld. ENGEL 1996. II. 139.

¹²³ Különösen Lackfi Imre 1334. évi meggyilkolásával kapcsolatban keletkezett per következményeiként találkozunk neveikkel. 1339. szept. 15.: DF 277 287., ANJOU-OKLT. XXIII. 549. sz., DF 277 288., ANJOU-OKLT. XXIII. 550. sz.

¹²⁴ 1338. jan. 16.: DF 253 426., ANJOU-OKLT. XXII. 19. sz. (*relacio Nicolai filii Loczk*). Relatorként ezt követően is többször feltűnik.

¹²⁵ Nagysejéni nevével, hasonlóan Lackfihoz, nem találkozunk ekkor, ld. ENGEL 1996. I. 474–476. István apja szőlősi várnagy. Ld. ENGEL 2001a. Balogsemjén nem 1. Kállai 1. tábla: semjéni ág; ENGEL 1996. II. 121.

¹²⁶ Csak Miklósról találni adatot: ENGEL 1996. I. 476–477. Apja második házassága révén rokonának számított, az ugyanekkor itt tevékenykedő Szeri Pósa fi Balázs. KARÁCSONYI 1995. 624.; SZASZKÓ 2013.

¹²⁷ ENGEL 1996. I. 241. Jól dokumentált zempléni tevékenységük is, bár a megyei kiadványokat zömében alispánjaik adták ki, akik nem mellesleg szintén fivérek voltak (Frank fiai Mihály és Jakab). A korszakra vonatkozóan, a teljesség igénye nélkül ld. NAGY GYULA I. 113., 120., 122., 169. sz. ENGEL 2003b. 182.

¹²⁸ ENGEL 1996. I. 451. Ugyancsak együtt voltak ungi ispánok is később (1362–79), uo. 229.

egy tisztséget, a korszakban már nem számított egyedi esetnek.¹²⁹ Közös méltóságuk ellenére egyenként is figyelemre méltatta őket az uralkodó. 1358-ban Miklós a világosi várnagyságot is megkapta, így adja magát a feltételezés, hogy az ekkor a zarándi honorhoz tartozó vár révén ott megyésispán is lehetett.¹³⁰

Közös tisztségeiken túl, mint udvari lovagok mindig kéznél voltak, amikor az uralkodónak szüksége volt rájuk.¹³¹ Miklós részt vett fivéreivel a nápolyi hadjáratban, 1357-ben pedig I. Lajos a pápa támogatására küldte Velence ellen.¹³² Pál 1355-ben a király Habsburg rokonainak megsegítésére Svájcba vezényelt csapatokat vezetett.¹³³ A lehetőség tehát adott volt, Lajos pedig nem fukarkodott a Lackfiak foglalkoztatásával, akár bárókról, akár “csak” megyésispánokról volt szó.¹³⁴ Az mindenesetre feltűnő, hogy Lajos király szinte mindig az idősebbeket részesítette előnyben, amennyiben tisztségről vagy előléptetésről volt szó. Lackfi Miklós és Pál előtérbe kerülése, amelyet nem követett báróvá emelésük, azzal állhat kapcsolatban, hogy apjuk, Lackfi ekkor már idős volt, bátyjuk, István 1353-ban már meghalt, testvéreik (István és András) gye-rekei pedig még fiatalok voltak. Fiatalok, de már bárókat adnak az uralkodónak, hiszen István fia, Lackfi Dénes már 1343-tól királyi lovászmester volt,¹³⁵ aki apja mellett Lajos király trónra lépése után mind többször feltűnik a hadjáratokban.¹³⁶ A Lackfiak második, de még harmadik generációjának történetében az életkornak döntő szerep jutott. Igaz ez akkor is, ha az uralkodó kifejezetten a család Istvántól származó ágát halmozta el kegyeivel.

¹²⁹ Erre példaként ld.: ENGEL 1996. I. 150. (Liptó: Bebek István és György, 1350–1360), 155–156. (Moson: Wolfurti Ulrik, Rudolf és Konrád, 1350–52/57–60), 178. (Sopron: Mikcsfi István és Ákos, 1344–46; Wolfurti Ulrik és Rudolf: 1350–52), 183. (Szabolcs: ifjabb Debreceni Dózsa és fivérei: közös alispánok, pontosan nem meghatározható, Debreceni Jakab és Pál: 1332–47, 1349–51), 215. (Turóc: Zsámboki Miklós és id. Zsámboki János: 1339–42), 219. (Ung: Lackfi Miklós és Pál, 1362–79), 223. (Varasd: Mikcsfi István és Ákos: 1345–46), 226. (Vas: Mikcsfi István és Ákos: 1344–46; ill. Wolfurti Ulrik és Rudolf: 1350–52), 232. (Veszprém: Kölcsei János és Jakab: 1353–58). Erdélyben nem, de Szlavóniában találtam hasonló példákat, bár az itteni ispánokat maga a bán nevezte ki, ld. ENGEL 1996. I. 256. (Marócsa: Péter és Jakab: 1328).

¹³⁰ ENGEL 1996. I. 459.

¹³¹ Zemplén megyei okleveleket a legtöbb alkalommal alispánjaik, Frank fiai, Mihály és Jakab adták ki. Például 1347-ben ötből öt alkalommal: ANJOU-OKLT. XXXI. 206. (DL 3892.), 207. (DL 76 821.), 208. (DF 233 661.), 363. (DL 76 835.), 639. sz. (DL 99 418.). Ugyanakkor 1343-ban csak ők adtak ki ugyanitt okleveleket: ANJOU-OKLT. XXVII. 623. (DF 268 349), 744. (DF 268 351.), 745. sz. (DF 263 330.). Ez arra utal, hogy a legtöbb alkalommal megyéjüktől távol, valószínűleg a király környezetében tartózkodtak, vagy, mint arra az 1347-es esztendő a jó példa, részt vettek a nápolyi hadjáratban.

¹³² KRISTÓ 1988. 140. A hadsereg, külön IV. Ince pápa kérésére, 1359 tavaszáig Itáliában maradt Lackfi Miklós vezetésével.

¹³³ KRISTÓ 1988. 136–137.; Engel 2001b. 157. I. (Nagy) Lajost II. Albert osztrák herceg hívta segítségül. A magyar krónika szerint Lackfi 400 íjással vonult Svájcba. A Zürich-környéki harcokban a magyar kontingenst vezette Lackfi Pál. A segédhad küldése kapcsolatban állt azzal, hogy a magyar király IV. Károlyt és Albertet is meg akarta nyerni Velence ellen. BERTÉNYI 1987. 212., 214.; KRISTÓ 1988. 137.

¹³⁴ A honorba kapott megyék, várak jövedelmei szükségeltettek ilyen jellegű hadjáratok anyagi alapjainak megteremtéséhez. I. Lajos báróinak katonai expedícióira és ezek összefüggéseire ld. KRISTÓ 1988. 204–206.

¹³⁵ 1343. márc. 26.: DL 3566. vö. DF 266 744.; ENGEL 1996. I. 41.

¹³⁶ 1345-ben már a litván hadjáraton tűnik fel. SKORKA 2016. 257.

AZ ANJOUK SZEMÉLYI POLITIKÁJÁNAK KÉRDÉSEI A SZÉCSIEK ÉS LACKFIAK PÉLDÁJÁN

Mint azt a fentebb bemutatott családtagok pályafutása alapján leszűrhetjük, alátámasztható az alapfeltételezés, miszerint a Szécsi és a Lackfi családok két generációjának összehasonlítása lehetővé teszi a két Anjou-uralkodó politikájának összehasonlítását. Igaz, a vizsgálat csak adott időszakokra vonatkozóan teszük mindezt lehetővé.

Ennél a pontnál azonban meg kell állnunk. A korszak nagynevű kutatója, Engel Pál mutatott rá az I. Lajos nevéhez köthető új adományreformra (*nova donatio*), amely szerinte alapvetően befolyásolta az Anjou-kori arisztokráciát és az udvari nemességet.¹³⁷ Lényege a birtoklás módja, amely egy adott családon belül azt jelentette, hogy az uralkodó csak egy-egy személyt tüntetett ki kegyével. Mindez, ti. az adományreform, a Lackfiak esetében éppen Engel nyomán vált megfoghatóvá István vajda és fiai esetében. Ennek vizsgálata a Szécsiek esetében is indokolt. Vajon itt is hasonló jelenségeket tudunk észlelni? A rövid válasz: nem. A néhai Szécsi Péter és Dénes bán fiai (értsd unokatestvérek) még 1347-ben is együtt nyertek Miskolcra szabadispánságot a királytól.¹³⁸ A nemzetség (*de genere Bolug*) még döntő tényező volt a család önazonosságában, mint a legtöbbek korabeli familiánál is.¹³⁹ Mivel a *nova donatio* a birtoklás ágak szerinti megbomlását feltételezi, így ez a fajta családi összetartás ennek ellenkezőjét mutatja. Ha nem csak szigorúan a birtokadományokat, hanem a tisztségviseléseket és magát a családot tekintjük, úgy ugyanezt tapasztaljuk a Lackfiak esetében is.

A fivérek eltérő kapcsolatára több példát is találunk. A Szécsieknél azt láthattuk, hogy a róluk fenn maradt forrásokban a fivérek együtt szerepelnek, közösen vettek részt I. Károly harcaiban, melyet a királyi oklevelek elbeszélései is megerősítenek.¹⁴⁰ A családnak szóló adományokon túl közvetett adataink is vannak arról, hogy a fivérek együtt küzdöttek. 1317 októberében arról értesülünk, hogy Komárom ostromakor a király bárói között volt Miklós és Pál, valamint egy bizonyos Tamás, akik azonosíthatók a két Szécsivel és Szécsényi Tamással.¹⁴¹ Ez még akkor is így van, ha időközben valamelyik Szécsi elhunyt, mint például Pál, akinek szolgálatait nem csupán azért elevenítették fel újra és újra, mert Megyericse várának ostromakor a király szeme láttára esett el, hanem azért is, mert a testvérek együtt, az uralkodói zászló alatt küzdöttek.¹⁴² Különbéget közöttük az uralkodó józan mérlegelés alapján egyedül hadvezéri képességeikben, vagy érzelmi alapon, szimpátia szerint tehetett. Nem véletlen, hogy maga I. Károly nevezte Szécsi Miklóst és Dénest „*katonai babérokkal ékesek*”-nek 1322. évi oklevelében.¹⁴³ A közös adományokból

¹³⁷ Bővebben ld. ENGEL 1997. 137–157.

¹³⁸ 1347. máj. 19.: DL 100 037.

¹³⁹ FÜGEDI 1986. 222.

¹⁴⁰ 1317. okt. 23.: DL 100 035.; 1322. márc. 18.: DL 99 892.; 1323. márc. 29.: DL 99 894., ANJOU-OKLT. VII. 88. ill. 89. sz. (DF 263 220.); 1329. márc. 27.: DL 100 035., ANJOU-OKLT. XIII. 149. ill. 150. sz. (Utóbbi esetében az eredeti oklevél 1945-ben eltűnt). 1329 után már nem találkozunk adományt megerősítő oklevéllel, így a Szécsi-fivérek együttes szerepét sem jegyzik máshol.

¹⁴¹ 1317. okt. 1.: DL 40 435., ANJOU-OKLT. IV. 585. sz.; ZSOLDOS 2016a. 209.

¹⁴² Maga a formula több korabeli oklevélben visszatér, itt azonban arról van szó, hogy Pál mint a király katonája esett el. A toposzra ld. Kurcz 1988. 180. uo. 109. j. I. Károly 1318-ban nem is tartózkodott a vár környékén. Ld. ENGEL 1988. 138.

¹⁴³ KRISTÓ 1988. 55.

következően I. Károly idején a birtokügyekben is együtt szerepeltek.¹⁴⁴ Mivel javaikat a régi nemzetségi földközösség szerint bírták, nem meglepő az sem, hogy még 1341-ben is Szécsi Dénes, valamint Péter fiai az oklevelekben közösen tűnnek fel.¹⁴⁵ A Drugetekkel kötött egyezség esetében hasonló a helyzet, az unokaöccsök helyett azonban vagy Dénes, vagy András erdélyi püspök járt el.¹⁴⁶ Ugyan tisztségeiket a fivérek nem osztották meg egymással, ám a harctereken tanúsított közös küzdelem hangsúlyos szerepet kapott, erősítette az összetartozás, a királyhoz a végletekig való lojalitás tudatát. Egy idő után azonban azt figyeltem meg, hogy a korábbi adományok megerősítésekor Dénes érdemei kezdenek kidomborodni,¹⁴⁷ melyet az magyaráz, hogy fivérei sorban elhunytak, ő pedig emelkedett a ranglétrán. A szörényi bán mindezeket túl saját maga is pereskedett, fivérei, vagy unokaöccsei nélkül.¹⁴⁸ 1342-ig a család második generációjának tagjai, leszámítva András erdélyi püspököt, mind elhunytak.¹⁴⁹ Ezt követően a harmadik generáció (Szécsi Péter fiai, Miklós és Ivánka), már elődei árnyékából kibújva, önállóan építette tovább a család jövőjét. Igaz, itt Ivánka korai halála¹⁵⁰ egyértelműen Miklóst jelölte ki a család egyedüli erős embereként.¹⁵¹ Szécsi Dénes fiai azonban nem kerültek be az elitbe, habár apjuk évtizedeken keresztül I. Károly bárója volt. Szerencsétlenségükre Dénes nem érte meg I. Lajos trónra lépését, talán abban az esetben jobb feltételekkel indulhattak volna. Az Anjouk ugyanis nem szívesen váltak meg a belső kör tagjaitól.¹⁵² Így azonban egyedül Balázs volt az, aki udvari lovag maradt, míg unokatestvérei sorra nyerték el az előkelőbb bárói méltóságokat.¹⁵³

A Szécsi család itt elemzett tagjai az új elit kiépítésének egyik korai időszakára jellemző példaként hozhatók fel. Az ősi birtokra törő oligarcha, és azt kiszolgáló rokonai a király szolgálatába

¹⁴⁴ 1336-ban a borsodi Csabán birtokot vásárolt Dénes az unokaöccseivel: DL 452., ANJOU-OKLT. XX. 101., 180. sz. A településre ld. GYÖRFFY (1987–1998) I. 794.; DRASKÓCZY 1996. 85–86., 96., 98.

¹⁴⁵ Miskolc birtokot iktatta részükre a váci káptalan. 1341. szept. 13.: DL 1109., ANJOU-OKLT. XXV. 631. sz. A közös birtoklásra ld. ENGEL 1997. 143.

¹⁴⁶ Csak Pált említi a fivérei közül, a felsorolt gömői birtokokat adta vissza Druget Vilmos nádor. 1336. márc. 4.: DL 99 956., ANJOU-OKLT. XX. 94. sz. 1336 végén mind Vilmos nádor, mind öccse, Miklós próbálják rendezni ellentétjeiket a Szécsiekkel. Vilmos nádor október 10-én (DL 99 960., ANJOU-OKLT. XX. 381. sz.) Visegrádon vált meg 440 marka ellenében gömői birtoktól, nov. 11-én Miklós a budai káptalan előtt egyezkedett a nádor által megszállt birtokok ügyében, amelyek a Szécsiekkel rokon Balog nembeliéktől, mint a király hűtlenjeitől, illetve Záh Felicián rokonaitól került elkobzásra (DL 99 961., ANJOU-OKLT. XX. 430. sz.). Ezekben az oklevelekben azonban már Dénesen és Andráson túl Péter fiai (Miklós, Ivánka, Pál, Jakab) is szerepelnek. Druget Vilmos nádor borsodi alispánja ráadásul 1337. jún. 19-én, nyilván felsőbb utasításra, elhalasztotta Miskolci Fábián perét Szécsi Dénes ellenében: DL 96 194., ANJOU-OKLT. XXI. 338. sz.

¹⁴⁷ 1317-ben még csak érdemeit sem említik, 1329-ben már a havasalföldiek és bolgárokkal szembeni harcait emlegetik. ANJOU-OKLT. IV. 605. sz. vö. ANJOU-OKLT. XIII. 149. sz. (Mindkét oklevél esetében ld. DL 100 035.)

¹⁴⁸ 1337-ben Csabai (Chaba) Miklós szolgáját ölte meg Dénes *famulus*-a, Tamás. Az ügyről ld. DL 96 192., ANJOU-OKLT. XXI. 269., 308. sz. Balogvásári birtokrész miatt pereskedett Balog nembeli Donccsal: ANJOU-OKLT. XXII. 235. sz. (DL-DF oklevél nincs a forrásról, 1338. máj. 8-án Nagymartoni Pál országbírónak csak két oklevele ismert, egyik sem a szóban forgó ügyről szól. Ld. DL 70 394. ill. DL 86 618.

¹⁴⁹ Arra, hogy Dénes élt személy, 1341 augusztusából, az egri káptalan okleveléből van információnk: DL 3399., Anjou-Oklt. XXV. 543. sz.

¹⁵⁰ Utoljára 1349. máj. 18-án mutatható ki, Miklós pohárnokmesternek szóló adománylevelé méltóságsorában: DL 71 417., ANJOU-OKLT. XXXIII. 346. sz.; ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 1. tábla. Örökös nélkül hunyt el.

¹⁵¹ BERTÉNYI 1976. 111.

¹⁵² FÜGEDI 1986. 243.

¹⁵³ Balázs udvari lovag (1360–73): ENGEL 1996. I. 271., 482. Dénes bán többi három fia (Tamás, Péter, János) az udvarban sem mutatható ki. ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 3. tábla: rimaszécsi ág.

kényszerítették Balog nembeli Miklóst. Fiai szó szerint vérüket hullatták I. Károlyért. A jutalom a frissen hódoltatott országban a király kezére került vár volt, mely minden hatalom alapját jelentette.¹⁵⁴ Nem is csoda, hogy Szécsi Miklós (Hasznos), Péter (Borostyán), Dénes (Zsidóvár) mindannyian várak élén tűnnek fel először. Pont olyan erősségek élén, ahol a királyi hatalom frissen állt helyre, ráadásul ott, ahol a pacifikáció munkáját ők látták el.¹⁵⁵ Ugyan nem vált általános tendenciává az, hogy valaki az Anjou-korban királyi várnagyként kezdje karrierjét,¹⁵⁶ itt kifejezetten ezt láthattuk. Mindegyik Szécsi haláláig bírta az 1310-20-as évek fordulóján elnyert várat. Később vagy mást kaptak helyette, (erről azonban a legtöbbször sajnos hallgatnak a forrásaink), vagy halálukig tisztségükben maradtak. Ezután már csak egy lépés volt valamely megye ispáni tisztsége (az ahhoz tartozó várakkal egyetemben), vagy olyan bizalmi, ám bárói tisztség elnyerése, mint az asztalnokmesterség. A család egésze, akár báró került ki közülük, akár csak a király egy hűséges katonája, együtt vette ki részét az új rend kiépítésében. Ezt erősítette a családon belüli erős nemzeti ösztönzésen túl a király iránti lojalitás, amely magában még nem biztosította volna a család karrierjét, ahhoz az uralkodó kegye, szimpátiája kellett. Ezt tanúsítja, hogy amennyiben a király úgy akarta, akkor a fiatalabb Dénest nevezte ki bárójává, ha kellett, annak két bátyja rovására is. I. Károly ezt tudatosan tette, miként azt is, hogy Péter fiait nem léptette előre. Ennek pedig nem feltétlenül csak az lehetett az oka, hogy a Szécsi-fiúk túlságosan fiatalok voltak, netalán kegyvesztettek. Ugyancsak számolnunk kell az egyéni döntésekkel, melyek érthető okokból nem maradtak az utókorra. Péter akár vissza is utasíthatott egy királyi felkérést, ennek következményeit éppen fiai érzékelhették legjobban halála után.

A Lackfiaknál egészen más a helyzet, de 1342 előtt még hasonló a Szécsiekhez. Az biztos, hogy Istvánon túl a tisztséget nem viselő fivérei is jelen vannak az udvarban, együtt vettek részt hadjáratokon, az pedig, hogy fivérük, Imre halálakor együtt pereskedtek, mi sem természetesebb. 1342 májusában azonban minden megváltozott. Az idős király még élt, mikor Lack beleegyezésével fiai megosztottak atyai örökségükön. Eddig a pontig vitathatatlanul ő a család feje, ezután annak tagjai külön útra léptek. Külön utakon a birtokokat, nem pedig a családot értem. A birtokok ugyan egyenlően lettek kiosztva, ellenben az új uralkodó a kegyét az idősebbnek tartotta csak fenn. Ez tekinthető az új adományreform hozadékaként, melyet a Lackfi Istvánnak és fiainak szóló adományok mutatnak.¹⁵⁷ Ugyanakkor beszédes, hogy ezzel szinte egy időben András pályafutása miként ívelt felfelé, hiszen apja visszalépése után éppen ő nyerte el a székesispánságot. Az eliten belül így súlyuk állandó maradt, miközben az ifjú uralkodó előbb a Drugeteket, majd Szécsényi Tamás vajdát szorította háttérbe.

I. Lajos saját fivéreinek helyéről is konzekvensen vélekedett, nem csoda, ha Lackfi István és András öccseit is részesítette az ország honorjából, még ha nem is olyan mértékben. Miklós és Pál számára egy-egy megye vagy vár jutott, (ne feledkezzünk el hadi kiküldtetéseikről sem), de még mindig több, mint másoknak, hiszen fivérük, Mihály „csak” királyának lovagja lehetett.¹⁵⁸

¹⁵⁴ ENGEL 2003b. 179.; FÜGEDI 1977. 87.

¹⁵⁵ Druget Fülöp szepesi és abaúji ispáni kinevezése szintén hasonló okokban gyökerezett. Ld. ZSOLDOS 2017. 77., 219. Hasonló okokból került Sáros megye élére Ákos Mikcs 1315-ben: KRISTÓ 2003. 315.; ZSOLDOS 2017. 77.

¹⁵⁶ FÜGEDI 1986. 206.

¹⁵⁷ ENGEL 1997. 150–151. Más összefüggésekkel ugyan erre ld. FÜGEDI 1986. 222.

¹⁵⁸ 1342-ben ő és még tíz személy az aula tagja, közöttük olyan személyekkel, mint Mikcs bán fiai (Ákos, István, László), valamint Szécsi Péter fia, Ivánka. ENGEL 1996. I. 476. Lackfi Mihály valamikor 1359 előtt hunyhatott el. ENGEL ezt 1351-re tette: Eng 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi.

Az ő folyamatos udvari jelenléte azonban a személyes kapcsolatok fenntartását, érdekérvényesítését biztosította. A család így saját berkein belül is kiosztotta, kinek, mi a feladata.

A családfő szerepe ugyanis markánsan jelen van a Lackfiak esetében. Az apa-fia kettős a királyi politika vezérfonala, mint azt Lack és András székelyispáni, vagy István illetve Dénes lovászmesteri tisztségeinél láthattuk. (Hasonlót tapasztalhatunk a Szécsiek asztalnokmesterségével kapcsolatban, azzal a különbséggel, hogy ott nagybáty-unokaöcs viszony állt fenn.) Az adományreform kész helyzetet teremtett: Lackfi István és fiai lettek annak nyertesei,¹⁵⁹ fivérei ugyanakkor, ha teljesen más szerepben, ti. az elit másod- (ispánok, várnagyok) vagy harmadvonalában (udvari szolgálat), de a politikai élet aktív szereplői lettek. Ezen súlyukat jól mutatja VI. Kelemen pápa 1348 elején írott levele. Az egyházfő ugyanis az Aversában foglyul ejtett nápolyi előkelők szabadon bocsátása érdekében nem csupán István vajdát, hanem fivéreit, Miklóst és Pált is közbenjárásra kérte Lajos királynál.¹⁶⁰ 1348/49-ben István vajda fiával, Dénes lovászmesterrel, valamint öt fivérével együtt tüntették ki magukat több, dél-itáliai katonai vállalkozásban.¹⁶¹ 1350-ben pedig Dénes és nagybátyja, Miklós együtt vertek szét egy zsoldosereget Benevento környékén.¹⁶² A család győzelmének és egyben tudatának szimbóluma volt, amikor a frissen hódoltatott Contursi városának tornyára kitűzték a Hermán nemzetség sárkányos zászlaját.¹⁶³ A katonai dicsőség közös, családi esemény, az ezért járó jutalom, birtok, netalán vár, mint István esetében Sztrigó és Csáktornya, már csak az egyénnek szóló királyi kegy lehetett.

A Lackfiak második generációja I. Lajos személyi politikájának egy jellegzetességére mutat rá. Ugyanakkor Engel Pál következtetése nyomán a korábban elhunyt Druget Vilmos nádor hagyatékának kérdésében kicsúcsosodó és kialakuló adományreform hatását tükrözi.¹⁶⁴ Az uralkodó nem nélkülözhetette a Lackfiakat, akiknek lojalitása, hadvezéri tehetsége megnyerő volt. Ezt Nagy Lajos el is várta tőlük. Amikor 1360-ban, egy évvel Lackfi Miklós két esztendőes itáliai harcai után IV. Ince pápa újból segítségért folyamodott a magyar királyhoz, az Meggyesi Simont (Lackfi István lányának, Katalinnak férjét)¹⁶⁵ küldte segédcsoportokkal. Simon azonban kudarcot vallott, „s ezért a királyi felség haragját vonta magára.”¹⁶⁶ Az ilyen fiaskók tovább növelték a család nimbuszát, hiszen sokkal sikeresebbnek tűntek másoknál. Valóban elmondható, hogy a Lackfiak lételeme volt a háborúban való részvétel.¹⁶⁷ Ez tükröződik abban a vallásos meggyőződésben, melyről 1347-ből értesülünk. Lackfi István az erdélyi Szentimre mellett egy földet juttatott az aradi káptalannak. Az adományban nem is maga a kegyes adomány a lényeges, még csak nem is a családi törzsbirtokokhoz közeli, jelentős hiteleshely, hanem az, hogy István vajda

¹⁵⁹ Már az 1343. évi Simontornyára vonatkozó uralkodói döntés is csak Lackfi Istvánt és fiait érintette (DL 3553.: *item ... filiis suis et per eos suis hereditibus*). Ugyanez érvényes a Sztrigóra és Csáktornyára várakra szóló adományokra, ahol csak ő és öt megnevezett fia szerepel (DL 4151.). István fivérei ezekből nem részesültek. ENGEL 1997. 148., 151., 152.

¹⁶⁰ 1348. febr. 19.: DF 291 884., ANJOU-OKLT. XXXII. 68. sz. A pápaság és a magyar királyi udvar kapcsolatára a jelzett időszakban ld. TEISZLER 2015. 69–73.

¹⁶¹ WERTNER 1918. 85.

¹⁶² Az ütközetben Besenyő János allovászmester szerepére ld. WERTNER 1918. 91.; ENGEL 1996. I. 41.

¹⁶³ WERTNER 1918. 91–92.

¹⁶⁴ ENGEL 1997. 145–148.

¹⁶⁵ ENGEL 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi vő. UO. Pok nem 1. tábla: Meggyesi (Mórichidai, Izdenci).

¹⁶⁶ KRISTÓ 1988. 148.

¹⁶⁷ ENGEL 2001b. 157.

mindezt egy katonaszent, Szent Márton tiszteletéből tette.¹⁶⁸ A katonai sikerek a családtagok komoly politikai érzékét dicsérik, melyet mind a csatatereken, mind az Anjouk székhelyén, a politikai élet forgatagában, Visegrádon elsajátíthattak.

Minek köszönhető mégis, hogy a két család karrierje nem tört meg 1342-ben? Hiszen említettük, I. Károly régi hívei, a Drugetek és Szécsényi is az uralkodóváltás vesztesei lettek, miként Mikcs bán fiai előtt is lezárultak a bárói tisztségekhez vezető utak. Elsősorban a kontinuitás annak köszönhető, hogy korábban az elit másodvonalában tevékenykedtek.¹⁶⁹ 1330-ban mind Lack és fia, István, mind Szécsi Dénes szerepel a királyi bosszút a Záhokkal szemben igazoló ítéletlevélen.¹⁷⁰ I. Károly idején mind a Szécsiek, mind a Lackfiak az új arisztokrácia, avagy új elit tagjaivá lettek, ám a Drugetek, vagy éppen Szécsényi Tamás és Ákos nembeli Mikcs mellett esélyük sem volt arra, hogy feljebb jussanak azon a bizonyos ranglétrán. Az öreg király, majd Druget Vilmos nádor halála azonban új helyzetet teremtett.¹⁷¹ Előbb a Szécsiek kerültek vissza a bárók közé, miután a király kinevezte asztalnokmesterévé az ifjú Szécsi Miklóst, majd 1343-ban Lackfi István tárnokmesteri, illetve fivére, András székelyispáni kinevezése mutatta, hogy megváltozott a régi, jó két évtizeddel korábban életbe lépett politikai felállás. I. Lajosnak változtatnia kellett kormányán és meg is tette a szükséges lépéseket, közben tartva a különböző klikkek rivalizálását.¹⁷² Bizalmát a két család felé az is erősítette, hogy tagjaik mind ott voltak a király udvarában 1342–1343-ban. Az öreg király halála utáni átmeneti időszak történései mind csalahatatlant jelei annak, hogy a fiatal uralkodó, mögötte az özvegy Erzsébet királynéval, nem apja nagyhatalmú báróinak fiaival, hanem a többek között a Lackfiakkal és a Szécsiekkal képzelte el a jövőt. Igaz, adományozások terén, apjához hasonlóan ő is mérsékletet tanúsított. A Szécsiek még I. Károly idején két várat nyertek (Balogvár, Éleskő), vizsgálatunkon túl, 1364-ben pedig csere révén Felsőlendvát szereztek meg.¹⁷³ A Lackfiak I. Lajos uralkodása idején három várat nyertek adományba.¹⁷⁴ Solymárt már 1355-ben megszerezték a néhai Lackfi István fiai a nyulakszigeti apácáktól,¹⁷⁵ a Zala megyei Rezi pedig 1350-ben királyi vár ugyan, de 1378-ban Lackfi birtok volt.¹⁷⁶ Döbröközt 1319-ben vette el I. Károly a Kőszegiektől, azt, hogy pontosan mikor lett a családé, nem tudni.¹⁷⁷ Láthatjuk, hogy a család harmadik nemzedéke folytatta elődei birtokszerzését, ez 1358–1359 után csak fokozódott. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a családtagok, bármilyen poszton is szolgálták királyukat, alapvetően a közös, a családi érdekek mentén igyekeztek befolyásukat megtartani és az uralkodó kegyében maradni. A birtokok ágak szerinti megosztása a Lackfiaknál megtörtént, még I. Károly halála előtti hónapokban. A Szécsieknél erre

¹⁶⁸ 1347. ápr. 6.: DL 29 677., EO III. 380. sz.

¹⁶⁹ FÜGEDI 1986. 190., 204–205. A 14. századra a bárói méltóságot egyre inkább 12 tisztségre értik, így az egyedül csupán megyésispáni tisztséget viselők egyre inkább kiszorulnak innen.

¹⁷⁰ ALMÁSI 2000. 196.

¹⁷¹ A nádorváltás eltérő magyarázatára ld. PITI 2006. 435–441. vö. ZSOLDOS 2017. 188–192.

¹⁷² ENGEL 2003b. 185.

¹⁷³ FÜGEDI 1977. 84., 103., 130., 132. Balogvárra ld. ÁMTF II. 483–484. Éleskőre ld. ÁMTF I. 746.

¹⁷⁴ FÜGEDI 1977. 86. Később nyerték adományba Döbröközt. Simontornyát örökölték, Tatát és Solymár maguk építették fel, de ezeket már 1358 után.

¹⁷⁵ 1355. szept. 25.: DL 4548., AO VI. 235. sz.; ENGEL 1996. I. 413.; FÜGEDI 1977. 188. Solymár (Salmar) és a cserében még érintett Kovácsi (*Kezakoachy*) *possessio*-ként szerepel, várat csak ezután emeltek itt.

¹⁷⁶ ENGEL 1996. I. 400., FÜGEDI 1977. 182.

¹⁷⁷ FÜGEDI 1977. 127.

nincs példa. Forrásaink pedig azt mutatják, hogy a családtagok összetartottak, bárkit is favorizált az uralkodó. A feltételezett új adományreform hatása mellett tehát más szempontok is rendelkezésünkre állnak a családtagok viszonyának feltérképezésében, mint a birtokok.

A két családdal való vizsgálatunkat nagyban segíthetné az, ha tagjaik házasságairól is több információval rendelkeznenk. Ehelyütt csupán az eddigi kutatások összefoglalására vállalkozhatok, némi kiegészítéssel. A két alapító közül tudjuk, hogy Balog nembeli Miklós V. István egykori hívének, Miskolc nembeli Panyitnak a leányát vette nőül.¹⁷⁸ A nemzetség egy leány házasságával került rokonságba a Tomaj nemzetség egy mellékágával.¹⁷⁹ A Szécsiek, anyjuk révén több birtokhoz is jutottak, lévén, hogy nagybátyjaik örökös nélkül hunytak el, legalábbis I. Károly 1322. évi adománya erről tanúskodik.¹⁸⁰ A nyolc Szécsi-fivérből Péternek Debrői Demeter leánya volt a felesége.¹⁸¹ A rimaszécsi-ág őseinek, Dénes bánnak azonban már név szerint nem ismerjük feleségét.¹⁸² Ugyancsak elképzelhetetlen meg nem történt házasságkötés János, Beke, László és Pál esetében, még ha leszármazottakról nem is tudunk.¹⁸³ András, mint egyházi személyt, hasonlóan a Lackfiaknál Dénessel, nem sorolhatjuk ide. A korszak forrásaiban említést sem találtam feleségekre. Lack neje egy bizonyos Katalin, aki a Lackfiak 1342. évi birtokosztályakor szerepel, származásáról azonban semmit sem tudni.¹⁸⁴ Második neje, Szeri Margit túlélte férjét. Margit családja a temesközi régióban birtokos, apja, Pósa hosszú ideig Keve és Krassó megyék élén állt.¹⁸⁵ Lack fiai esetében hasonló a helyzet a Szécsiekhez. István kétszer házasodott, így került sógorságba Nagymartoni Pál országbíróval.¹⁸⁶ Első felesége, akitől hat gyermeke született, nem ismert. Második neje Pucheim Ágnes. Lackfi András Németi Erzsébetet vette feleségül. Házassága összefüggésbe hozható szatmári ispánságával.¹⁸⁷ Neje pert nyert, így a néhai Endre bán és fia, Mortunus birtokai mind családja vagyonát gyarapította. Lackfi Miklósnak és Pálnak házasságairól nem tudunk semmit. A fiatalon elhunyt Imre és László (Lack) pedig lehet, hogy nem is házasodott meg. Az udvari lovagként ténykedő Mihály 1351 körül hunyhatott el, leszármazottakról sincs információ.¹⁸⁸ Úgy tűnik, a Szécsiek és a Lackfiak házasságait nagyban befolyásolhatta az udvari közeg, a helyi, birtokos elittel való kapcsolatok kiépítése.

¹⁷⁸ ENGEL 2001a. Miskolc nem 9. tábla: töredék. Lányát nem tüntetik fel, ellenben három fiát (László, Miklós, Pál) igen. Leszármazottakról esetükben Engel sem tud.

¹⁷⁹ KARÁCSONYI 1995. 1116–1117.; ENGEL 2001a. Tomaj nem 1. tábla: elágazás

¹⁸⁰ 1322. márc. 18.: DL 99 892., ANJOU-OKLT. VI. 490. sz.

¹⁸¹ ENGEL 2001a. Aba nem 5. Debrői-tarjáni ág I. tábla: Debrői. Szécsi Péter nejének, Sebének nagyapja 1286-ban IV. László egykori nádora, Makján. Ld. ZSOLDOS 2011. 22.

¹⁸² ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 3. tábla: rimaszécsi ág.

¹⁸³ ENGEL 2001a. Balog nem 3. Szécsi 1. tábla.

¹⁸⁴ 1342. máj. 1.: DL 87 130., ANJOU-OKLT. XXVI. 169. sz., EO III. 88. sz. (*Catarine nobilis domine matris ipsorum*)

¹⁸⁵ ENGEL 1996. I. 139., 142.

¹⁸⁶ PÓR 1900. 84–86.

¹⁸⁷ 1355. febr. 18.: DL 41 310., AO VI. 173. sz.

¹⁸⁸ ENGEL 2001a. Hermán nem 2. tábla: Lackfi.

ÖSSZEZÉS

Vizsgálatunk végéhez érve összegezzük eredményeinket! Először is munkánk nem tekinthetjük lezártnak, hiszen további kutatásokat igényel a Szécsiek és Lackfiak harmadik generációjának elemzése. A vizsgálat időkeretei sem fedhették le a korszak egészét, hiszen I. Károly uralkodásának konszolidációs éveitől vette fel a fonalat és I. (Nagy) Lajos uralmának is csupán első felére koncentrált. A korszak intenzívebbé váló kutatásának köszönhetően már részleteibe menően ismerjük a 14. század első két évtizedének politikai viszonyait és a király személyi politikájának mozgatórugóit. Mindezeket túl az Anjouk-uralkodók személyi politikájának árnyaltabb bemutatásához az elit minden családját, tisztséget viselő és nem viselő tagját el kell helyeznünk a korszak hatalmi koordináta-rendszerében. További kutatások árnyalhatják az Anjouk személyi politikájának kérdéseit, fedezhetnek fel nagyobb összefüggéseket az eliten belül és vezethetnek el a korszak átfogóbb megismeréséhez. Mindazonáltal a dolgozatban kiemelt szempontok alapján, a kijelölt időkeretek között saját koruk két jelentős családját tudtuk beható elemzés tárgyává tenni, a rájuk vonatkozó források szinte teljes bevonásával.

Tény, hogy a Szécsiek harmadik, valamint a Lackfiak második generációjának időszaka az 1342–1359 közötti időszakra esett. 1358–1359 folyamán az idős Lack, majd fia, András vajda halála után némi késéssel, de családjuk harmadik generációja lépett színre, utolérve ezzel a Szécsieket. Ugyanakkor a változás nem egy adott ponton, egy adott évben következett be. Ekkor még Lackfi Pál és Miklós is éltek, aktív, a király által foglalkoztatott személyek. Miklós csak ezt követően lett pataki várnagy, majd ungi ispán, fivérével Pállal együtt,¹⁸⁹ aki szintén csak ezután nyerte el a beregi ispánságot és maradt is az haláláig. 1378 decemberében még ugyanebben a tisztségében mutatják forrásaink.¹⁹⁰

A Szécsieknél a másodgeneráció András erdélyi püspök 1356. évi halálával szállt a sírba. Unokaöccsei, Miklós, Ivánka és a később maga is erdélyi püspökké avanzsáló Domokos, csak úgy, mint Lackfi Dénes és fiverei, Imre és István úgy jutottak méltóságokhoz, hogy már ízig-vérig I. (Nagy) Lajos király báróinak számítottak.¹⁹¹ Lojalitásukat a dinasztiaival még az olyan családtagok sem tudták megbontani, mint éppen az imént említett András püspök, aki 1349-ben nemes egyszerűséggel, felségsértést vonva fejére, nem engedte be várába a királyát.¹⁹² Mindebben inkább egyéni dolyf vezette, az uralkodó pedig el tudta választani egymástól egyik főpapja magánakcióját és annak rokonságát.

Az új adományreform hatása a Szécsiek és Lackfiak esetében is markáns képet mutat. Az intézkedés ugyanis nem hatott károsan a családok egyes ágainak összetartására, mivel tagjaik mind fivérek voltak. Más a helyzet az egymástól mind politikai, mind vagyoni helyzetében eltávolodó unokafivéreknél, de ez a tendencia csak Lajos király uralkodásának második felétől vált észrevehetővé. A politikai értelemben biztonságot jelentő megyei nagybirtokos családokkal kötött házasságok pedig egyfajta kimértségről tanúskodnak. A királyi kegy megvonása egész családokat lehetetlenített el, az eliten belül rokoni szálakat kötni pedig gondos mérlegelést

¹⁸⁹ ENGEL 1996. I. 219., 451.

¹⁹⁰ ENGEL 1996. I. 110. Utolsó említése: 1378. dec. 18.: DL 77 725. Év végén még királynéi parancsra megyei közgyűlést tartott, az erről szóló oklevelekre ld. NEUMANN 2006. 94. és 95. sz.

¹⁹¹ Az I. Lajos-kori bárók felének már az apja vagy más rokona is tisztségviselő volt I. Károly idején. Ld. FÜGEDI 1986. 250.

¹⁹² 1349. nov. 8.: DL 26 373., AO V. 337.; ESZTERHÁZY 1868. 90–94.; FÜGEDI 1977. 87.

kívánt. Az udvari klikkek versengése helyett birtokaikhoz közel kerestek maguknak feleséget. Ez egyben figyelmeztet arra is, hogy a birtokot a királyi kegyből elnyert tisztség nem pótolhatja. Éppen a birtokok és a bármikor fordulható politikai szerencse okozta azt az ellentmondást, mely fivért fivérhez kötött, de egyben el is távolíthatott egymástól következő generációkat, mint azt Szécsi Péter és Dénes fiai esetében láthattuk. És ez történt a Lackfiak esetében is, igaz hosszú évek múltán: Lackfi István és András fiai pályafutása is erről tanúskodik.

Nagy Lajos uralkodásának delelőjén, mind a Szécsi, mind a Lackfi név egyet jelentett a bárói tisztséggel. Az 1342/43 folyamán a politika színpadára lépő harmadik generáció még az eliten belül csak a másodvonalban foglalt helyet tisztségei súlyát tekintve. Ugyanakkor előttük semmiféle akadály nem állott, hiszen ott vagy szüleik, vagy egy kiöregedő gárda veteránjai álltak. Ezen az új nemzedéken múltott, hogy őseik szerezte vagyont, társadalmi rangot, politikai befolyással társuló hatalmukat áttudják-e menteni egy olyan világba, ahol az Anjouk Magyarországa már a múlté.

Miként a Lackfi és a Szécsi családok későbbi története mutatja, ez volt, akinek sikerült, volt, akinek nem.

IRODALOMJEGYZÉK

ALMÁSI TIBOR (2000): Záh Felicián ítéletlevele. *Aetas* 16. évf. 1–2. sz. 191–197.

ALMÁSI TIBOR (2017): Hermán nembéli Lampert királyi országbíró működésének okleveles adatai. *Forum. Acta Juridica et Politica* 7. évf. 1. sz. 5–29.

ANJOU-OKLT.: KRISTÓ GYULA et.al. (1990–): *Anjou-kori Oklevéltár I–*. Documenta res hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Budapest-Szeged.

AO: NAGY IMRE et.al. (1878–1923): Anjou-kori okmánytár. *Dodex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I–VII*. Budapest.

ÁÚO: WENCZEL GUSZTÁV (1860–1874): *Árpádkori új okmánytár*. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. I–XII. Pest-Budapest, MTA Történelmi Bizottmánya.

BÁRÁNY ATTILA (2011): Debreceni Dózsa küzdelme a bihari oligarchiákkal. In Bárány Attila – Papp Klára – Szálkai Tamás (szerk.): *Debrecen város 650. éves*. Debrecen, Alföldi Nyomda. 67–113.

BERTÉNYI IVÁN (1976): *Az országbírói intézmény története a XIV. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BERTÉNYI IVÁN (1987): *Magyarország az Anjouk korában*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó.

BLAZOVICH LÁSZLÓ – GÉCZI LAJOS (1991): Oklevelek a Csanád nemzetség történetéhez. *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* 18. 5–16.

BODOR GYÖRGY (1983): Az 1562 előtti székely nemzetségi szervezetről. *Történelmi Szemle* 26. évf. 2. sz. 281–305.

CD (1829–1844): Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Ed. Georgius Fejér. Buda.

C. TÓTH NORBERT (2000): Oklevelek Simontornya középkori történetéhez 1264–1543. *Levéltári Közlemények* 71. évf. 1–2. sz. 93–127.

CSÁNKI DEZSŐ (1890): *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

CSUKOVITS ENIKŐ (2020): Az Anjou elit új generációi. In Csukovits Enikő (szerk.): *Az Anjou-kor hatalmi elitje*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. 109–131.

DF: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

DL: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltár.

DRASKÓCZY ISTVÁN (1996): Miskolc birtoklástörténete a középkorban. In Tóth Péter – Kubinyi András (szerk.), Dobrossy István (főszerk.): *Miskolc története*. I. A kezdetektől 1526-ig. Miskolc, 81–173.

GYÖRFFY GYÖRGY (1987–1998): *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Budapest, Akadémiai Kiadó.

ENGEL PÁL (1988): Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323). *Századok* 122. évf. 1–2. sz. 89–146.

ENGEL PÁL (1996): Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Budapest, História MTA Történettudományi Intézete.

ENGEL PÁL (1997): Nagy Lajos ismeretlen adományreformja. *Történelmi Szemle* 39. évf. 2. sz. 137–157.

ENGEL PÁL (2001a) *Középkori magyar genealógia*. Magyar Középkori Adattár. CD-ROM. Budapest.

ENGEL PÁL (2001b): *Szent István birodalma*. A középkori Magyarország története. Budapest, História Könyvtár MTA Történettudományi Intézete.

ENGEL PÁL (2003a): Honor, vár, ispánság. Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről. In Engel Pál: *Honor, vár, ispánság*. Válogatott tanulmányok. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, Osiris Kiadó. 101–161.

ENGEL PÁL (2003b): Vár és hatalom. Az uralom területiális alapjai a középkori Magyarországon. In Engel Pál: *Honor, vár, ispánság*. Válogatott tanulmányok. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, Osiris Kiadó. 162–197.

ESZTERHÁZY JÁNOS (GR.) (1868): András erdélyi püspök felségsértése 1349-ben. *Századok* 2. évf. 2. sz. 90–94.

EO: JAKÓ ZSIGMOND et.al. (1997–2021): *Erdélyi Okmánytár I–V*. Budapest, Magyar nemzeti levéltár országos levéltára, BTK Történettudományi Intézet.

FÜGEDI ERIK (1977): *Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

FÜGEDI ERIK (1986): *Ispánok, bárók, kiskirályok*. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Budapest, Magvető Könyvkiadó.

- HO: NAGY IMRE et.al. (1879): Hazai oklevéltár (1234–1536). Budapest.
- HALÁSZ ÉVA (2005): Anjou István hercegsége (1332–1354). *Fons* 12. évf. 1. sz. 29–69.
- JUHÁSZ KÁLMÁN – LOTZ ANTAL (1991): Szerzetesek a csanádi egyházmegyében a középkorban. *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* 18. 17–94.
- KARÁCSONYI JÁNOS (1886): A kerekegyházi Laczkfyak családfája. *Turul* 4. évf. 4. sz. 166–173.
- KARÁCSONYI JÁNOS (1887): A Laczkfyak története. *Történelmi és régészeti értesítő. A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat Közlönye* 3. évf. 1. sz. 5–12., 134–148.
- KARÁCSONYI JÁNOS (1995): A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest.
- KMTL: KRISTÓ GYULA et.al. (1994): *Korai Magyar Történelmi Lexikon (9–14. század)*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KORDÉ ZOLTÁN (1999): Károly Róbert székely ispánjai. Adalékok az I. Károly alatti arisztokrácia történetéhez. *Acta Historica*. 109. sz. 21–31.
- KRISTÓ GYULA (1978): A rozgonyi csata. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KRISTÓ GYULA (1983): A Kőszegiek kiskirálysága. In Kristó Gyula: *Tanulmányok az Árpád-korról*. Budapest, Magvető Könyvkiadó. 241–268.
- KRISTÓ GYULA (1988): *Az Anjou-kor háborúi*. Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó.
- KRISTÓ GYULA (1999): I. Károly főúri elitje (1301–1309). *Századok* 133. évf. 1. sz. 41–62.
- KRISTÓ GYULA (2000): *Középkori históriák oklevelekben (1002–1410)*. Szeged, Szegedi Középkortörténelmi Könyvtár 1.
- KRISTÓ GYULA (2003): I. Károly harcai a tartományurak ellen (1310–1323). *Századok* 137. évf. 2. sz. 297–347.
- KURCZ ÁGNES (1988): Lovagi kultúra Magyarországon a 13–14. században. (szerk. Klaniczay Gábor). Budapest, Akadémiai Kiadó.
- MAJLÁTH BÉLA (1884): A Laczk nemzetség. *Turul* 2. évf. 1. sz. 21–29.
- NAGY GYULA (1887–1889): A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I–II. Budapest, Franklin Társulat nyomdája.
- NEUMANN TIBOR (2006): Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza, Móricz Zsigmond Könyvtár.
- NÉVTELEN MINORITA (1960): A Névtelen Minorita krónikája. In Geréb László (ford.): Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája. *Monumenta Hungarica* IV. Budapest, Magyar Helikon.
- PITI FERENC (1997): Okleveles adatok az 1324. évi országbíróváltáshoz. *Fons* 4. évf. 2. sz. 243–250.
- PITI FERENC (2005): Egy Károly Róbert-kori oklevél keletkezése és a dévai csata időpontja. In Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva (szerk.): *Studia professoris – professor studiorum*. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Budapest, Magyar Országos Levéltár. 281–284.
- PITI FERENC (2006): Az 1342. évi nádorváltás. *Századok* 140. évf. 2. sz. 435–441.

- PÓR ANTAL (1900): Nagy-Martoni Pál országbíró és Lackfi István erdélyi vajda rokonsági összeköttetése. *Turul* 18. évf. 2. sz. 84–86.
- PÓR ANTAL (1901): Dénes kalocsai érsek (1350–1355) nemzetsége. *Turul* 20. évf. 3. sz. 141–142.
- RÁCZ GYÖRGY (2020): Az egyházi elit változásai. In Csukovits Enikő: *Az Anjou-kor hatalmi elitje*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. 133–162.
- SKORKA RENÁTA (2014): A Habsburgok és a magyar Anjouk kapcsolatának IV. (Luxemburgi) Károly uralkodása alatt. *Világtörténet* 36. évf. 4. sz. 631–659.
- SKORKA RENÁTA (2016): Nagy Lajos első litván hadjárata. In Pószán László – Veszprémy László (szerk.): *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Budapest, Zrínyi Kiadó. 247–262.
- SRH: EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.) (1937–1938, reprint: 1999): *Scriptores rerum hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I–II*. Budapest, Nap Kiadó.
- SZASZKÓ ELEK (2013): *A Szeri Pósafti család*. Egy alföldi előkelő család története a 14–15. században. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem (kézirat).
- TÓTH ILDIKÓ (1999): Károly Róbert első országbírója. Adalékok Csák János országbírói működéséhez. *Tanulmányok a középkori magyar történelemtől*. Az I. Medievisztikai PhD-konferencia (1999. július 2.) előadásai. 143–150.
- TÓTH ILDIKÓ (2003): Adalékok Hermény nembeli Lampert országbíró tevékenységéhez. *Középkortörténeti tanulmányok* 3. 181–191.
- VÁSÁRY ISTVÁN (2006): Nagy Lajos tatár hadjáratai. *Studia Caroliensia* 7. évf. 3–4. sz. 17–30.
- VESZPRÉMY LÁSZLÓ – SOMOGYI GRÉTA (2014): Károly Róbert 1330. évi havasalföldi hadjárata és az ún. posadai csata historiográfiája. *Hadtörténelmi Közlemények* 124. év. 1. sz. 23–40.
- VESZPRÉMY LÁSZLÓ (2016): A „posadai” csata. Károly Róbert 1330-as havasalföldi hadjárata. In Pószán László – Veszprémy László (szerk.): *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Budapest, Zrínyi Kiadó. 232–246.
- WERTNER MÓR (1905): Magyar hadjáratok a XIV-ik században. *Századok* 39. évf. 5. sz. 420–451.
- WERTNER MÓR (1913): Az 1328. évi magyar-osztrák hadjárat. *Hadtörténelmi Közlemények* 14. évf. 44–64., 234–246.
- WERTNER MÓR (1918): Nagy Lajos király hadjáratai. *Hadtörténelmi Közlemények* 19. évf. 59–97.
- ZSOLDOS ATTILA (2010): A Henrik-fiak: a Héder nembéli Kőszegiek. *Vasi Szemle* 64. évf. 6. sz. 651–661.
- ZSOLDOS ATTILA (2011): Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Budapest, História MTA Történettudományi Intézet.
- ZSOLDOS ATTILA (2016a): Erdélyi háborúk a 14. század elején. In Pószán László – Veszprémy László (szerk.): *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Budapest, Zrínyi Kiadó. 198–231.

ZSOLDOS ATTILA (2016b): A Henrik-fiak. A Héder nembéli Kőszegiek „családi története”. In Zsoldos Attila: *Vitézek, ispánok, oligarchák*. Tanulmányok a társadalom- és hadtörténetírás határvidékéről. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 215–225.

ZSOLDOS ATTILA (2017): *A Druget-tartomány története 1315–1342*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

ZSOLDOS ATTILA (2020): A hatalmi elit újjászervezése I. Károly uralkodása idején. In Csukovits Enikő (szerk.): *Az Anjou-kor hatalmi elitje*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. 93–108.